

Aktorski i partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom

Plemenčić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:416870>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Marija Plemenčić
Aktorski i partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela
na zadovoljstvo vezom
(diplomski rad)

Rijeka, 2019.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Marija Plemenčić

Aktorski i partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela
na zadovoljstvo vezom
(diplomski rad)

Mentorica: dr.sc. Nada Krapić, izv. prof.

Rijeka, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentorice dr.sc. Nade Krapić, izv. prof.

Rijeka, rujan, 2019.

SAŽETAK

S obzirom na dijadnu prirodu romantične veze, pri istraživanju povezanosti između osobina ličnosti i zadovoljstva vezom, bitno je uzeti u obzir osobine ličnosti oba partnera u vezi. Jedan od modela koji se sve češće koristi u ovome području je model međuzavisnosti aktora i partnera (APIM). Cilj ovog rada je ispitati postoje li aktorski i partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom. U istraživanju je sudjelovalo 215 parova u dobi od 19 do 65 godina koji su najmanje godinu dana u vezi. U istraživanju je korišten Petofaktorski upitnik ličnosti i tri mjere zadovoljstva vezom (Skala bračne stabilnosti, Indeks zadovoljstva partnerom, Upitnik percipirane kvalitete braka) koje su sjedinjene u jednu standardiziranu mjeru Ukupnog zadovoljstva vezom. Rezultati istraživanja pokazuju da ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i neuroticizam žena imaju značajan aktorski efekt na njihovo zadovoljstvo vezom, dok otvorenost za iskustva žena nema značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. Što su ekstraverzija, ugodnost i savjesnost žena više to je više i njihovo zadovoljstvo vezom, s druge strane, što je neuroticizam žena viši to je njihovo zadovoljstvo vezom niže. Nadalje, ekstraverzija, ugodnost, neuroticizam i otvorenost za iskustva muškaraca imaju značajan aktorski efekt na njihovo zadovoljstvo vezom, dok savjesnost muškaraca nema značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. Što su ekstraverzija, ugodnost i otvorenost za iskustva muškaraca viši to je više njihovo zadovoljstvo vezom, s druge strane, što je neuroticizam muškaraca viši to je njihovo zadovoljstvo vezom niže. Dobiven je statistički značajan partnerski efekt ugodnosti i otvorenosti za iskustva muškaraca na zadovoljstvo vezom žena, dok za ekstraverziju, savjesnost i neuroticizam muškaraca nije dobiven statistički značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom žena. Pri tome su žene čiji su partneri viši na ugodnosti i otvorenosti za iskustva zadovoljnije svojom vezom. Dobiven je statistički značajan partnerski efekt ekstraverzije, ugodnosti i neuroticizma žena na zadovoljstvo vezom muškaraca, dok za savjesnost i otvorenost za iskustva žena nije dobiven statistički značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca. Pri tome su muškarci čije su partnerice više na ekstraverziji i ugodnosti zadovoljniji svojom vezom, dok su muškarci čije su partnerice više na neuroticizmu su manje zadovoljni svojom vezom.

KLJUČNE RIJEČI: zadovoljstvo vezom, petofaktorski model ličnosti, model međuzavisnosti aktora i partnera, aktorski efekt, partnerski efekt

ABSTRACT

It is important to consider the personality traits of both partners in a relationship when exploring the relationship between personality traits and relationship satisfaction. The model that is often used in this domain is The actor-partner interdependence model (APIM). This study's aim is to examine the actor and the partner effects of the Big Five personality traits on relationship satisfaction. The study involved 215 couples between the ages of 19 and 65 who were at least one year in the relationship. In the study, we used the Big Five Inventory and three measures of relationship satisfaction (Perceived Relationship Quality Components, Marriage Stability Scale and Partner's Satisfaction Index) which are combined into one standardized measure named Total Relationship Satisfaction. The results of the research show that the extraversion, agreeableness, conscientiousness, and neuroticism of a woman have a statistically significant actor effects on relationship satisfaction, while openness to the experience of a woman does not have significant actor effect on relationship satisfaction, thereby, higher extraversion, agreeableness, and conscientiousness of a woman result in her higher relationship satisfaction. On the other hand, the higher neuroticism of women leads to lower relationship satisfaction. Furthermore, extraversion, agreeableness, neuroticism, and openness of men have a significant actor effect on relationship satisfaction, whereas men's conscientiousness does not have a significant actor effect on relationship satisfaction. It is shown that men who got higher scores on extraversion, agreeableness, and openness, had higher relationship satisfaction. On the other hand, the higher neuroticism of men leads to lower relationship satisfaction. There was a significant partner effect of men's agreeableness, and openness on women's relationship satisfaction, whereas there was not significant partner effect of men's extraversion, conscientiousness, and neuroticism on women's relationship satisfaction. Results show that women whose partners get higher scores on agreeableness and openness to the experience are more satisfied with their relationship. There was a significant partner effect of women's extraversion, agreeableness, and neuroticism on men's relationship satisfaction, while there was no significant partner effect of women's conscientiousness and openness on men's relationship satisfaction. It is shown that men whose partners have higher scores on extraversion and agreeableness have higher relationship satisfaction and men whose partners have higher scores in neuroticism have lower relationship satisfaction.

KEY WORDS: relationship satisfaction, the Big Five personality traits, the actor-partner interdependence model, actor effect, partner effect

Sadržaj

1.UVOD	1
1.1. Zadovoljstvo vezom.....	1
1.2. Crte ličnosti i zadovoljstvo vezom	4
1.3. Model međuzavisnosti aktora i partnera	6
1.3.1. Međuzavisnost i razdvoživost u dijadnim i grupnim istraživanjima.....	8
1.3.2. Ispitivanje aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti na zadovoljstvo vezom	9
1.4. Cilj rada.....	11
2.PROBLEMI RADA I HIPOTEZE.....	13
2.1. Problemi rada	13
2.2. Hipoteze	13
3.METODA	14
3.1. Ispitanici.....	14
3.2. Mjerni instrumenti	14
3.2.1. Socio-Demografski podaci.....	14
3.2.2. Petofaktorski upitnik ličnosti.....	15
3.2.3. Upitnik percipirane kvalitete veze	15
3.2.4. Indeks zadovoljstva partnerom.....	16
3.2.5. Skala bračne stabilnosti.....	16
3.3. Postupak istraživanja	17
4. REZULTATI	18
5. RASPRAVA	22
5.1. Povezanost crta ličnosti i zadovoljstva vezom.....	25
5.2. Aktorski i partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom	26

5.3. Doprinosi istraživanja	30
5.4. Ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja	31
6. ZAKLJUČAK	33
7. LITERATURA	34

1.UVOD

1.1. Zadovoljstvo vezom

Kvaliteta braka ili veze ima veliki utjecaj na različite životne ishode kako za pojedinca tako i za par kao cjelinu. Neki od tih ishoda su fizičko i psihičko zdravlje, tretman fizičkih i psihičkih bolesti, radna produktivnost, zadovoljstvo životom i sl. (Fincham i Beach, 2010). Dobra i kvalitetna veza može biti značajan izvor resursa za suočavanje sa svakodnevnim teškoćama i stresom, a uz to doprinosi dobrobiti pojedinca i njegovu zdravlju. Iz tih razloga je istraživanje ovoga područja od velike važnosti (Vajda i Sz Mako, 2014).

Zadovoljstvo vezom je jedno od velikih područja u procjeni veze, a obuhvaća procjenu osjećaja, misli i ponašanja unutar romantične veze (Hendrick, 1988). Barelds (2005) navodi da se zadovoljstvo vezom može operacionalizirati kao samoizvještaj, ali se isto tako može operacionalizirati i kao ponašajni indikator kao što je na primjer razvod braka (Kurdek, 1993). Gottman i Levenson (1992) navode da je zadovoljstvo vezom povezano s nižim razinama nezadovoljstva u vezi i rjeđim prekidima veze, kao i boljim mentalnim zdravljem (Beach, Katz, Kim i White, 2003), a neki autori (Bookwala i Jacobs, 2004) navode da postoji negativna povezanost između zadovoljstva vezom i depresije.

Velik broj istraživanja se bavio determinantama zadovoljstva romantičnom vezom i načinima na koje one utječu na to zadovoljstvo. Jedan od najopširnijih teorijskih modela koji govori o determinantama zadovoljstva vezom je model Lewisa i Spaniera (1979; prema Kamo, 1993), koji se uz zadovoljstvo vezom bavi i stabilnošću veze. Prema njemu, zadovoljstvo vezom je povezano sa socijalnim i osobnim resursima supružnika/partnera, zadovoljstvom stilom života svakog od partnera i nagradama koje proizlaze iz interakcija u vezi. Scanzoni (1975) navodi da postoji pozitivna povezanost između socioekonomskih resursa partnera i zadovoljstva vezom. Ti resursi omogućavaju partnerima da se bolje nose s konfliktima u vezi kroz preusmjerenje pažnje baveći se raznim ugodnim aktivnostima, traženjem profesionalnog savjetovanja oko problema u vezi i sl. Pokazuje se međutim da je ta veza između prihoda i zadovoljstva vezom slaba, na primjer Berry i Williams (1987) su u svojem istraživanju dobili rezultate koji upućuju na to da je zadovoljstvo vezom kod žena povezano s prihodima kućanstva, dok kod muškaraca to nije slučaj.

Nagrade koje proizlaze iz interakcija u vezi povećavaju zadovoljstvo tom vezom. Primjeri tih nagrada su toplina partnera (Lorenz, Conger, Simon, Whitbeck i Elder, 1991), samootvaranje (Hansen i Schuldt, 1984), osjećaj razumijevanja od strane partnera i slaganje partnera u procjeni različitih aspekata veze (Allen i Thompson, 1984). Prijateljstvo i percipirana pravednost također utječu na zadovoljstvo vezom (Kamo, 1993). Prijateljstvo čini interakcije među partnerima više nagrađujućima i zbog toga se oni međusobno više cijene kada je prisutna viša razina prijateljstva, što nadalje vodi do većeg zadovoljstva vezom (Berry i Williams, 1987).

Pravednost u vezi je nagrađujuća za svakog partnera i zbog toga partneri osjećaju višu razinu zadovoljstva kada osjećaju da je veza fer ili pravedna. Osoba koja osjeća da je zakinuta za dobrobiti u vezi ili da ih dobiva previše (nepravednost) je manje zadovoljna vezom u odnosu na osobe koje percipiraju da su njihove veze pravedne, odnosno da su ulaganja i dobici u vezi jednaki na obje strane veze (Adams, 1965; prema Kamo, 1993). S druge strane Felmler, Sprecher i Bassin (1990) nisu pronašli takav efekt. LaGaipa (1977; prema Kamo, 1993) navodi da percepcija pravednosti može proizlaziti iz različitih principa za različite situacije. Princip pravednosti je samo jedan od tri takva principa, dok su druga dva marksistički princip (temelji se na potrebama svakog člana grupe) i princip jednakosti (temelji se na međusobnoj percepciji članova grupe kao cjeline). Efekt principa pravednosti na zadovoljstvo vezom je slab zbog toga što je pravednost u romantičnim vezama vjerojatnije utemeljena na marksističkom principu koji uzima u obzir razlike u potrebama partnera.

Prema rezultatima nekih istraživanja, čini se da postoji kauzalni hijerarhijski odnos između socioekonomskih (i demografskih) i varijabli koje se odnose na nagrade u romantičnoj vezi. Ovisno o omjeru razmjene između vanjskih izvora doprinosa kroz prihod i edukaciju i internalnih doprinosa kao što je na primjer rad u kućanstvu, partner može odrediti da li je veza pravedna ili ne. Walster i sur. (1978; prema Kamo, 1993) navode da će ako partner procjenjuje da je veza već neko vrijeme nepovoljna za nju/njega, to će dovesti do distresa u vezi ili čak do prekida. Niža razina prijateljstva će također dovesti do nižeg zadovoljstva vezom. Demografske karakteristike partnera na razne načine također utječu na prijateljstvo. Što partneri postaju stariji, to je manja razina prijateljstva u njihovoj vezi. To se može dogoditi zbog kronološke dobi i/ili trajanja veze. Nadalje, što je manja razlika u

prihodima između partnera, to oni mogu imati više zajedničkih prijatelja zbog sličnih interesa i/ili sličnosti vlastitih prijatelja.

Važnu ulogu u objašnjenju odnosa s drugim ljudima ima i teorija socijalne razmjene. Teorija socijalne razmjene se zasniva na ekonomskom modelu razmjene. Prema njoj, osjećaji koje ljudi imaju jedni prema drugima te osjećaji o vlastitim odnosima ovise upravo o njihovoj percepciji dobitaka i gubitaka u tome odnosu (Aronson, Wilson, Akert, 2005). Ako pojedinac percipira da će iz određene veze imati više dobitaka nego gubitaka, zadovoljstvo tom vezom će biti veće. Pri tome se dobici mogu odnositi na sve ono što proizlazi iz odnosa, a uključuje nagrađujuće i pozitivne aspekte veze, kao što su na primjer materijalna dobra ili društveni status. S druge strane, gubici su svi nepoželjni aspekti koji proizlaze iz neke veze, kao što je na primjer gubitak slobode. Kod procjene zadovoljstva vezom, osim gubitaka i dobitaka u obzir treba uzeti i mišljenje osobe o vrsti odnosa koju ona smatra da zaslužuje, očekivanja o vezi te mjeru u kojoj osoba percipira mogućnost ostvarenja bolje veze s nekom drugom osobom (Aronson, Wilson, Akert, 2005).

Teorija sličnosti (Byrne, 1971; prema Hewstone i Stroebe, 2003) je teorija prema kojoj ljudi imaju tendenciju odabira partnera koji su im slični po određenim karakteristikama. Pokazalo se da su kvaliteta veze i zadovoljstvo vezom pozitivno povezane sa sličnošću partnera u području stavova o tradicionalnim rodnim ulogama (Lye i Biblarz, 1993), religioznosti (Bleske-Rechek, Remker, i Baker, 2009), ekstraverziji (Luo, 2009), negativne emocionalnosti (Robins i sur., 2000), samopouzdanja (Bleske-Rechek i sur., 2009) te disinhibicije (Luo i Klohnen, 2005). S druge strane, postoje i istraživanja koja su pronašla slabu ili nekonzistentnu povezanost između zadovoljstva vezom i sličnosti u različitim domenama (npr. Gaunt, 2006). Kako bi se uzela u obzir ta nekonzistentnost u rezultatima, istraživači su se okrenuli *couple-centered* pristupu, koji se usmjerava na diskrepancu između partnera s obzirom na specifične karakteristike. U tome pristupu se promatra sličnost profila partnera dobivenih iz višestrukih čestica ili konstrukata. Pokazalo se da postoje značajne varijacije u sličnosti profila kod različitih parova (Klohnen i Mendelsohn, 1998) pri čemu su korelacije među profilima bolji prediktori zadovoljstva vezom, nego što je to diskrepanca u jednoj dimenziji, što se može vidjeti na primjeru crta ličnosti (Luo i Klohnen, 2005). Isto tako se pokazalo da je sličnost profila koji se odnose na domene stavova i vrijednosti pozitivno povezana sa zadovoljstvom vezom (Gaunt, 2006).

1.2. Crte ličnosti i zadovoljstvo vezom

Ličnost uključuje stabilne i trajne osobine koje dolaze do izražaja u različitim situacijama. Istraživanja ličnosti su pokazala da se parovi koji su zadovoljni vezom razlikuju u osobinama ličnosti od parova koji nisu zadovoljni svojom vezom (Najarpourian i sur., 2012). Pokazuje se da ponašanja povezana s određenom crtom ličnosti mogu doprinijeti mirnoći ili sukobu u vezi (Craig i Olson, 1995). Istraživanja pokazuju da crte ličnosti kao što su ugodnost i emocionalna stabilnost imaju posljedice na ishode u vezi kao što su zadovoljstvo vezom, stabilnost veze i razinu konflikta među partnerima (Ozer i Benet-Martinez, 2006). Nadalje, pokazuje se da je pozitivna ekspresivnost važan faktor povezan sa zadovoljstvom vezom, ona povećava zadovoljstvo vezom kroz sklonost osobe da konstruktivno reagira na ponašanje svoga partnera i češće komuniciranje pozitivnih emocija u raspravama (Huston i Houts, 1998).

U usporedbi s drugim modelima ličnosti, petofaktorski model obuhvaća najosnovnije dimenzije pojedinačne ličnosti (Costa i McCrae, 1992). Dakle, petofaktorski model ličnosti obuhvaća pet temeljnih aspekata ličnosti, a to su: ekstraverzija, neuroticizam, otvorenost za iskustva, savjesnost i ugodnost (McCrae i Costa, 1999). Neuroticizam se odnosi na karakteristike pojedinca kao što su anksioznost, depresivnost, hostilnost, impulzivnost, samosvijest i ranjivost. Otvorenost obuhvaća karakteristike kao što su otvorenost prema maštanju, estetici, osjećajima, akcijama, idejama i vrijednostima. Ekstraverziju karakterizira toplina, društvenost, aktivnost, traženje uzbuđenja, asertivnost i pozitivne emocije. Ugodnost uključuje karakteristike poput altruizma, usklađenosti, skromnosti, iskrenosti, plemenitosti i povjerenja. Savjesnost se odnosi na ostvarivanje ciljeva, odgovornost, postizanje kompetentnosti, uspostavljanje reda i samodisciplinu (Costa i McCrae, 1992).

Dimenzije petofaktorskog modela povezane su s mnogim važnim životnim ishodima (Ozer i Benet-Martinez, 2006), a zadovoljstvo romantičnom vezom je jedan od njih. Vrlo je vjerojatno da će osobine ličnosti utjecati na intimne odnose, uključujući i zadovoljstvo tim odnosima. Heller, Watson i Iles (2004) navode da postoje značajne korelacije između bračnog zadovoljstva i svih pet dimenzija ličnosti petofaktorskog modela. Najveća (negativna) povezanost pronađena je između neuroticizma i bračnog zadovoljstva ($r=-.26$). Nadalje, više bračno zadovoljstvo je povezano s višim rezultatima na ugodnosti ($r=.24$), savjesnosti ($r=.22$), ekstraverziji ($r=.14$) i otvorenosti ($r=.08$). Longitudinalna istraživanja također nalaze

povezanost između višeg bračnog zadovoljstva i nižeg neuroticizma (Karney i Bradbury, 1995). Rezultati meta-analize pokazuju da su niži neuroticizam, viša ekstraverzija, ugodnost i savjesnost povezani s višim razinama zadovoljstva vezom, odnosno brakom te da nema razlike u povezanosti osobina ličnosti i zadovoljstva brakom/vezom s obzirom na to radi li se o parovima koji su u braku ili onima su u izvanbračnoj vezi (Malouff, Thorsteinsson, Schutte, Bhullar i Rooke, 2010).

Na temelju prethodnih podataka, može se postaviti pitanje zašto su ove karakteristike povezane s višim zadovoljstvom u braku, odnosno vezi. Vrlo je vjerojatno da svaka od dimenzija ličnosti ima drugačiji utjecaj na odnos. Na primjer, neurotični pojedinci mogu biti skloniji zauzimati obrambeni stav, kritizirati i prezirati, a takvo ponašanje može štetiti odnosu (Gottman, 1994).

Istraživanja pokazuju da su visoki neuroticizam ili često doživljavanje negativnih emocija povezani s nižim zadovoljstvom vezom. Taj nalaz se pokazuje najkonzistentniji kroz različita istraživanja (Shiota i Levenson, 2007). U meta-analizi Heller i sur. (2004) je pokazano da je viši neuroticizam povezan s nižim zadovoljstvom vezom. U longitudinalnom istraživanju je pokazano da je neuroticizam značajan prediktor zadovoljstva brakom/vezom i stabilnosti te da je povezan s češćim razvodom braka (Karney i Bradbury, 1995). Isti autori navode da osobine ličnosti kao što su emocionalna nestabilnost ili neuroticizam stvaraju trajnu ranjivost koja utječe na način na koji se parovi adaptiraju na stresna životna iskustva i taj način adaptacije utječe na opće zadovoljstvo u vezi. Također se pokazalo da neuroticizam objašnjava približno 10% varijance zadovoljstva vezom (Karney i Bradbury, 1995).

Ekstraverzija predstavlja mjeru socijabilnosti i ima pozitivan efekt na zadovoljstvo vezom (Watson i sur., 2004). Istraživanja koja su ispitivala povezanost između ekstraverzije i zadovoljstva vezom pokazuju nekonzistentne rezultate (Najarpourian i sur., 2012). Neka istraživanja pokazuju da je ekstraverzija značajno pozitivno povezana sa zadovoljstvom vezom (npr. Hayes i Joseph, 2003; Malouff i sur., 2010), druga pokazuju da nije značajno povezana (npr. Gattis i sur., 2004) dok je u nekim istraživanjima dobivena negativna povezanost sa zadovoljstvom vezom (npr. Karney i Bradbury, 1995).

Istraživanje Donnellan, Conger i Bryant (2004) pokazuje da je ugodnost važan prediktor interpersonalnih interakcija i bračnog funkcioniranja. Viša razina ugodnosti može

dovesti do bolje regulacije emocija u interpersonalnim interakcijama, što olakšava, ali i poboljšava međuljudske odnose. U širem kontekstu, supružnici koji imaju višu ugodnost mogu bolje podnijeti situacije sukoba koji se javljaju u braku te ova crta ličnosti može smanjiti učestalost negativnih interakcija, što je povezano s višim zadovoljstvom vezom (Donnellan i sur., 2004).

Prema Hayes i Joseph (2003) savjesnost je povezana s višim zadovoljstvom vezom. Robins, Caspi i Moffitt (2000) tvrde kako bi osobe koje imaju izraženu crtu samoograničenja (koja je slična savjesnosti) mogle imati veću samokontrolu i biti konstruktivnije i uspješnije u upravljanju sukobima. Nadalje, Donnellan i sur. (2004) navode da osobe koje imaju nisku savjesnost mogu nenamjerno eskalirati u impulzivnom i nepromišljenom pokazivanju negativnih osjećaja prema svom partneru. Isto tako, supružnici koji su viši na savjesnosti mogu jednostavno davati manje povoda za kritiziranjem, što također može smanjiti količinu negativnih bračnih interakcija (Donnellan i sur., 2004).

Robins i sur. (2000) tvrde kako bi supružnici visoke otvorenosti mogli pristupiti rješavanju problema na više intelektualan način što može utjecati i na fleksibilniji stav prema potencijalnim promjenama te bi mogli biti spremniji za analiziranje vlastitog odnosa. S druge strane, Shaver i Brennan (1992) su u svojem istraživanju dobili rezultate koji upućuju na to da je viša razina otvorenosti povezana s kraćim trajanjem veze. Takva povezanost se može objasniti kroz otvorenost osoba prema ideji o novim i različitim partnerima. Donnellan i sur. (2004) navode da je viša razina negativne emocionalnosti povezana s nižom kvalitetom braka i nižim zadovoljstvom vezom. S druge strane, pokazuje se da je viša razina pozitivne emocionalnosti povezana s višim zadovoljstvom vezom (Donnellan, Larsen-Rife i Cogner, 2005).

1.3. Model međuzavisnosti aktora i partnera

Pored klasičnih modela u kojima se ispituju efekti crta ličnosti na zavisnu varijablu, u zadnje vrijeme se sve češće koristi i model međuzavisnosti aktora i partnera. Model međuzavisnosti aktora i partnera (APIM; *The actor-partner interdependence model*; Kenny i Cook, 1999) se sve više koristi u istraživanjima dijadnih odnosa unutar obitelji. Koristi se pri proučavanju odnosa između roditelja i djece (Pesonsen, Raikonen i Heinonen, 2006), romantičnih partnera (Peterson, Pirritano, Christensen i Schmidt, 2008) te braće i sestara

(Kenny i Cook, 1999). Istraživanja pokazuju da je APIM prilično koristan u istraživanjima dijadnih odnosa (Kenny i Ledermann, 2010), a posebno za ispitivanje načina na koji su individualne razlike povezane s ishodima u odnosima te za ispitivanje imaju li individualne karakteristike interpersonalne posljedice. Na primjer, Cuperman i Ickes (2009) su koristili ovaj model kako bi ispitali kako osobine ličnosti dviju osoba koje se prethodno nisu poznavale, predviđaju njihova vlastita ponašanja i ponašanja drugih osoba u nestrukturiranim dijadnim socijalnim interakcijama. Rezultati istraživanja su pokazali na primjer da je ugodnost važna i za prava interpersonalna ponašanja (npr. količina govora) i percepciju ponašanja (npr. percepcija prisnosti s partnerom). Osnovne karakteristike APIM-a su to da su ishodi pod utjecajem karakteristika pojedinca kao i karakteristika pojedinčevog partnera. Pri tome, efekt pojedinčevih vlastitih obilježja na vlastite ishodne varijable naziva se aktorski efekt, a efekt partnerovih obilježja na pojedinčeve ishodne varijable se naziva partnerski efekt (Kashy i Donnellan, 2012).

Kenny i Cook (1999), koristeći teoriju međuzavisnosti (Kelley i sur., 2003), su razvili četiri opća APIM dijadna obrasca: samo aktor, samo partner, par i kontrastni obrazac. Samo aktor obrazac se javlja u situaciji kada je partnerski efekt nula, odnosno kada pojedinčeva kauzalna varijabla ima efekt samo na njegove ishodne varijable, ali ne i na partnerove. Samo partner obrazac se javlja ako je partnerski efekt različit od nule, ali je aktorski efekt nula, no ovaj uzorak se rijetko javlja. Obrazac para se javlja kada su partnerski i aktorski efekti jednaki, odnosno kada je pojedinčeva ishodna varijabla podjednako pod utjecajem njegovih kauzalnih varijabli i kauzalnih varijabli partnera. Na primjer, pokazalo se da su negativna ponašanja pod utjecajem pojedinčevog vlastitog anksioznog stila privrženosti i stila privrženosti partnera (Campbell, Simpson, Boldry i Kashy, 2005). Kontrast obrazac se javlja ako su aktorski i partnerski efekti jednaki, ali su suprotnih predznaka, npr. pozitivni efekt pojedinčevih kauzalnih varijabli i negativni efekt partnerovih kauzalnih varijabli na pojedinčevu ishodnu varijablu (Kenny i Cook, 1999). Kenny i Ledermann (2010) predstavljaju parametar, koji predstavlja statistički model APIM obrasca. Parametar je nazvan k , a određuje se kao omjer partnerskog efekta i aktorskog efekta. Raspon mogućih vrijednosti k koeficijenta kreću se od $-$ beskonačnosti do $+$ beskonačnosti, ali tri vrijednosti su posebno važne u dijadnim istraživanjima. Ako na primjer imamo obrazac para, tada je k jednak 1, to znači da su aktorski i partnerski efekti jednaki, odnosno da na pojedinčevu zavisnu varijablu jednak efekt imaju njegove karakteristike, kao i karakteristike njegova

partnera. Nadalje, ako imamo kontrastni obrazac, tada je k jednak -1 , što upućuje na to da su aktorski i partnerski efekti jednaki, ali su suprotnih predznaka, a ako imamo samo aktor obrazac, tada je k jednak 0 , što govori o tome da pojedinačne karakteristike imaju efekt na njegovo ponašanje, ali ne i na ponašanje njegova partnera. Ovo ukazuje na to da različiti dijadni modeli pretpostavljaju različite vrijednosti k (Kenny i Ledermann, 2010).

Iako je APIM često korišten model za analizu podataka prikupljenih na dijadama, njegova statistička kompleksnost može predstavljati prepreku. Kako bi se taj problem riješio, Stas, Kenny, Mayer i Loeys (2018) su razvili web aplikaciju pod nazivom APIM_SEM. Ona automatski izvodi statističke analize (npr. modeliranje strukturalnih jednadžbi) za jednostavne i kompleksne APIM-e, omogućujući istraživačima da analiziraju različite i nerazličite dijade, da ispituju dijadne obrasce, da odrede aktorske i partnerske efekte jednog ili dva prediktora i da kontroliraju kovarijate. Rezultati su prikazani u software i programskom tekstualnom formatu te uključuju tablice i slike (Stas i sur., 2018).

1.3.1. Međuzavisnost i razdvojenost u dijadnim i grupnim istraživanjima

Kashy i Donnellan (2012) navode da postoje dva ključna faktora u dijadnim i grupnim istraživanjima, a to su međuzavisnost i različitost. Međuzavisnost (*nonindependence*) je ključan faktor za analize koje uključuju podatke prikupljene na grupama. Kada kažemo da je ishodni rezultat međuzavisan (npr. zavisan) unutar grupa, misli se na to da su rezultati za ljude unutar iste grupe međusobno povezani (npr. postoji korelacija različita od nule između rezultata pojedinaca u istoj grupi). Međuzavisnost najčešće rezultira pozitivnom korelacijom između rezultata članova grupe (npr. zadovoljstvo vezom kod parova). To se javlja kada je ishod strukturiran tako da ako jedan član grupe ima visoki rezultat, ostali članovi grupe također imaju relativno visoke rezultate. Također je moguće da postoji negativna korelacija između rezultata članova grupe. To se javlja kada je ishod strukturiran tako da ako jedan član grupe ima visok rezultat, drugi članovi grupe imaju relativno niske rezultate. Međuzavisnost ima dvije primarne uloge u statističkim modelima dijadnih i grupnih istraživanja. Prvo, njena prisutnost narušava nezavisnost koja je temeljna pretpostavka tradicionalnih statističkih postupaka kao što su ANOVA ili regresijska analiza. Zbog toga inferencijalni testovi moraju biti modificirani tako da uzmu u obzir zavisnost prikupljenih podataka. Drugo, međuzavisnost pruža mogućnost socijalnoj psihologiji i psihologiji ličnosti da razumiju kako i zašto su pojedinci povezani jedni s drugima.

Nadalje, drugi važan faktor u dijadnim i grupnim istraživanjima je razdvojivost (*distinguishability*). Članovi grupe se konceptualno razlikuju ako postoji značajna varijabla koja se može koristiti za identificiranje ili diferencijaciju pojedinaca. Na primjer, istraživači koji proučavaju heteroseksualne romantične odnose, uobičajeno uzimaju spol kao ključnu varijablu razlikovanja (npr. muševci u odnosu na žene). Razdvojivost je važan faktor u modelima grupa i dijada jer upućuje na to da postoji mogućnost da su prisutne razlike na razini populacije u procesima i ishodima za pojedince koji pripadaju različitim ulogama. Razdvojivost predstavlja i teorijski i empirijski problem. Ako se rezultati u stvarnosti ne razlikuju s obzirom na pretpostavljenu varijablu razlikovanja, a u istraživanju se tretiraju kao različiti, to može dovesti do pogrešnih zaključaka. To je posebno bitan problem kod uloga spola u heteroseksualnim vezama. Na primjer, istraživači ponekad tretiraju rezultate prikupljene na muševcima i ženama kao razdvojive, čak i kada postoji mogućnost da to nije tako (Kashy i Donnellan, 2012). Kenny, Kashy i Cook (2006) takvo postupanje nazivaju prvim grijehom analize rezultata prikupljenih na dijadama te usmjeravaju istraživače da uvijek statistički provjere pretpostavljenu razdvojivost. Postoji razlika u konceptualnoj razdvojivosti i empirijskoj razdvojivosti. Konceptualna razdvojivost se odnosi na to postoji li unutar dijade kategorička varijabla koja se može koristiti za sistematičnu identifikaciju članova, dok se empirijska odnosi na to da li je ta konceptualna razlika zapravo bitna u terminima opaženih razlika u aritmetičkim sredinama, varijancama i kovarijancama članova dijade. Ta razlika između konceptualne i empirijske razdvojivosti je dobro ilustrirana u istraživanjima heteroseksualnih dijada. Iako istraživači većinom razlikuju članove dijade s obzirom na spol, ne postoji sigurnost da takav način klasifikacije ima empirijsku osnovu ili posljedice za određenu analizu (Kenny i sur., 2006).

1.3.2. Ispitivanje aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti na zadovoljstvo vezom

S obzirom na dijadnu prirodu romantične veze, pri istraživanju povezanosti između osobina ličnosti i ishoda odnosa, kao što je na primjer zadovoljstvo vezom, bitno je uzeti u obzir osobine ličnosti oba partnera u vezi (Dyrenforth, Kashy, Donnellan i Lucas, 2010). Jedan od analitičkih modela koji se u posljednje vrijeme sve češće koristi u ovome području je upravo model međuzavisnosti aktora i partnera (APIM; Kenny i Cook, 1999).

U nevelikom broju istraživanjima koja su se bavila istraživanjem aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti na zadovoljstvo vezom pokazuje se da postoji značajan aktorski efekt faktora negativne emocionalnosti na zadovoljstvo vezom, pri čemu su pojedinci viši na negativnoj emocionalnosti manje zadovoljni svojim brakom. Također su dobiveni i značajni partnerski efekti negativne emocionalnosti na zadovoljstvo vezom, pri čemu su pojedinci čiji su partneri imali više razine negativne emocionalnosti, bili manje zadovoljni svojom vezom. Nadalje, dobiven je i značajan aktorski efekt pozitivne emocionalnosti na zadovoljstvo vezom, pri čemu je viša razina pozitivne emocionalnosti bila povezana s višim zadovoljstvom vezom. Dobiven je i značajan partnerski efekt pozitivne emocionalnosti na zadovoljstvo vezom, pri čemu je ta povezanost bila pozitivna, odnosno, osobe čiji su partneri imali više razine pozitivne emocionalnosti su bili zadovoljniji svojom vezom (Stroud, Durbin, Saigal i Knobloch-Fedders, 2010). U istraživanju Dyrenforth i sur. (2010) je dobiven aktorski efekt ugodnosti, emocionalne stabilnosti i savjesnosti na zadovoljstvo vezom. U istraživanju Barelds (2005) je dobiven značajan aktorski efekt ekstraverzije i emocionalne stabilnosti na zadovoljstvo vezom. Slične rezultate su u svojoj meta-analizi dobili i Heller i sur. (2004), prema njihovim rezultatima najviši aktorski efekt se dobiva za neuroticizam i savjesnost, dok su efekti ekstraverzije i ugodnosti na zadovoljstvo vezom nešto niži. Crta ličnosti petofaktorskog modela za koju se dobivaju najkonzistentniji partnerski efekti je emocionalna stabilnost. Osobe čiji partneri imaju nisku emocionalnu stabilnost su manje zadovoljne svojom vezom (Barelds, 2005). U istraživanjima se pokazuju nekonzistentnosti u rezultatima povezanosti partnerskih efekata crta ličnosti i zadovoljstva vezom. Na primjer, istraživanje Watson i sur. (2004) pokazuje niske, ali konzistentne partnerske efekte ugodnosti, otvorenosti i emocionalne stabilnosti na zadovoljstvo vezom. S druge strane, istraživanje Barelds (2005) je pokazalo da su samo partnerova ekstraverzija i ugodnost značajno povezane sa zadovoljstvom vezom. Također su uočene razlike s obzirom na to radi li se o osobama koje su u braku i osobama koje su u izvanbračnoj vezi. Partnerski efekti ekstraverzije i ugodnosti su bili značajni prediktori zadovoljstva vezom kod žena (ali ne i muškaraca) u braku, dok je za osobe u vezi dobiven značajan partnerski efekt samo za ugodnost (Watson, Hubbard i Weise, 2000). Malouff i sur. (2010) su proveli meta-analizu kako bi dobili bolji uvid u partnerske efekte na zadovoljstvo vezom. Dobiveni efekti su bili relativno mali, pri čemu je neuroticizam pokazivao najsnažniju (negativnu) povezanost (prosječni $r = -.22$), nadalje, sljedeći po snazi

veze su ugodnost (prosječni $r=,15$) i savjesnost (prosječni $r=,12$), dok ekstraverzija i otvorenost nisu bile značajno povezane sa zadovoljstvom vezom.

Nekonzistentnost rezultata vezanih za partnerske efekte u literaturi može biti objašnjena time što su partnerski efekti općenito manji nego aktorski efekti. Istraživanje Dyrenforth i sur. (2010) pokazuje značajne aktorske efekte crta ličnosti na zadovoljstvo vezom. Pri tome su ljudi koji su viši na ugodnosti, ekstraverziji i savjesnosti te emocionalnoj stabilnosti bili zadovoljniji svojom vezom u odnosu na ljude koji su imali niže rezultate na tim crtama. Za otvorenost su dobiveni nekonzistentni rezultati, na australskom uzorku dobivena je negativna povezanost sa zadovoljstvom vezom, dok je na britanskom uzorku dobivena pozitivna povezanost, ali u obje studije je ovaj efekt bio najmanji. Partnerski efekti koji su dobiveni su bili nešto slabiji od aktorskih efekata. Rezultati su pokazali da su osobe čiji su partneri viši na ugodnosti, ekstraverziji i emocionalnoj stabilnosti zadovoljnije svojom vezom (Dyrenforth i sur., 2010). Nadalje, istraživanje Orth (2013) pokazuje značajne aktorske efekte ekstraverzije, ugodnosti i neuroticizma i nešto niže, ali značajne partnerske efekte također za ekstraverziju, ugodnost i neuroticizam. Savjesnost je imala malen, ali značajan aktorski efekt i neznatčan partnerski efekt. Otvorenost nije imala značajne niti aktorske niti partnerske efekte na zadovoljstvo vezom.

Nekolicina istraživanja se bavila spolnim razlikama u aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti na zadovoljstvo vezom, pri čemu su dobiveni nekonzistentni rezultati. Rezultati nekih istraživanja upućuju na postojanje značajnih razlika u aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti na zadovoljstvo vezom kod muškaraca i žena (Neyer i Voigt, 2004), dok u nekim istraživanjima nije dobivena značajna razlika s obzirom na spol (Barelds, 2005; Orth, 2013).

1.4. Cilj rada

Cilj ovog rada je istražiti postoje li aktorski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom te postoje li partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela ličnosti na zadovoljstvo vezom.

U ovom istraživanju će biti ispitan stupanj u kojemu su crte ličnosti pojedinca i crte ličnosti njegovog partnera povezane s njegovim zadovoljstvom vezom. S obzirom na rezultate

dobivene u istraživanjima iz literature, očekuje se da će na zadovoljstvo vezom imati značajan efekt i osobne crte ličnosti i crte ličnosti pojedinčeva partnera.

2. PROBLEMI RADA I HIPOTEZE

2.1. Problemi rada

- a) Ispitati aktorske efekte crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom.
- b) Ispitati partnerske efekte crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom.

2.2. Hipoteze

- a) Postojat će značajni aktorski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom. Pri tome će osobe više na ugodnosti, ekstraverziji i savjesnosti te niže na neuroticizmu biti zadovoljnije vezom u odnosu na osobe koje postižu niže rezultate na ugodnosti, ekstraverziji i ugodnosti te više na neuroticizmu, dok se za otvorenost ne očekuje značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom.
- b) Postojat će značajni partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom. Pri tome će osobe čiji su partneri viši na ugodnosti i ekstraverziji te niži na neuroticizmu biti zadovoljniji vezom u odnosu na osobe čiji su partneri niži na ugodnosti i ekstraverziji te viši na neuroticizmu. Za otvorenost i savjesnost se ne očekuje značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom.

3. METODA

3.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 215 heteroseksualnih parova (ukupno 430 ispitanika) koji su bili minimalno godinu dana u vezi. Istraživanje je proveo eksperimentator uz pomoć još nekoliko ispitivača s jasnom uputom. Raspon dobi ispitanika je bio od 19 do 65 godina ($M=38.96$, $SD=12.02$). U braku je 61.9% ispitanika, dok je njih 38.1% neoženjeno/neudano. Ukupan broj djece kreće se u rasponu od 0 do 5 ($M=1.24$, $SD=1.14$, dok su vrijednosti za broj djece sa sadašnjim partnerom $M=1.15$, $SD=1.14$).

U istraživanju je sudjelovalo 2.6% osoba koje imaju samo osnovnoškolsko obrazovanje, njih 47.7% ima srednjoškolsko obrazovanje, 10.2% ih ima završenu višu školu, fakultetsko obrazovanje ima 37.7% ispitanika, dok završen poslijediplomski studij ima 1.9% ispitanika.

Od ukupnog broja ispitanika, njih 10.5% je zaposleno na određeno vrijeme, 64.7% ih je zaposleno na neodređeno vrijeme, 6% ih je bilo nezaposleno, 3.7% ih je u mirovini, a 15.2% su bili studenti. Radni staž ispitanika je bio u rasponu od 0 do 43 godine ($M=15.29$, $SD=12.00$).

Od ukupnog broja parova koji su sudjelovali u istraživanju, njih 83.7% živi zajedno, dok njih 16.3% ne živi u istom domaćinstvu. Duljina zajedničkog života parova se kreće u rasponu od 1 do 39 godina ($M=13.2$, $SD=11.48$). kod vjenčanih parova, prosjek godina provedenih u braku sa sadašnjim partnerom iznosi 11.25 godina ($SD=12.02$), a izvan braka su proveli prosječno 4.12 godina ($SD=3.91$). Ispitanici svoj imovinski status najčešće procjenjuju prosječnim ($M=3.08$, $SD=0.5$).

3.2. Mjerni instrumenti

3.2.1. Sociodemografski podaci

Sociodemografski podaci koji uključuju podatke o spolu, dobi, bračnom statusu, broju djece, razini obrazovanja, zanimanju, trenutnom ili prijašnjem poslu, radnom statusu, ukupnom radnom stažu, duljini veze, duljini zajedničkog života (u istom kućanstvu) te imovinskom statusu domaćinstva.

3.2.2. Petofaktorski upitnik ličnosti

Petofaktorski upitnik ličnosti, BFI (*Big Five Inventory*; Benet-Martinez i John, 1998) je najpopularniji i najčešće korišten upitnik ličnosti koji ispituje crte ličnosti petofaktorskog modela (ekstraverzija, savjesnost, ugodnost, otvorenost za iskustva i neuroticizam). Upitnik se sastoji od 44 čestice formulirane u obliku kratkih fraza koje se temelje na pridjevima osobina koji su prototip petofaktorskog modela. Ovaj upitnik je konstruiran s ciljem da se razvije mjera koja omogućava učinkovitu i fleksibilnu procjenu pet dimenzija kada diferencirana procjena pojedinih faceta nije potrebna. Zadatak ispitanika je da na skali Likertova tipa od 1 (*uopće se ne slažem*) do 5 (*u potpunosti se slažem*) procijene u kojoj se mjeri pojedina tvrdnja (osobina) odnosi na njih. Primjeri čestica koje se nalaze u upitniku su „Sebe vidim kao osobu koja je suzdržana.“ te „Sebe vidim kao osobu koja je otvorena i društvena.“. Ukupan rezultat za svaku skalu se dobiva zbrajanjem procjena na česticama koje su vezane za jednu od pet crta ličnosti. Upitnik ima zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike, unatoč tome što je kratak i jednostavan. Alfa-koeficijenti pouzdanosti dobiveni na američkom i kanadskom uzorku kreću se od .75 do .90, s prosjekom iznad .80, a tromjesečna test-retest analiza pouzdanosti ima prosjek od .85 (John i Srivastava, 1999). Kardum, Gračanin i Hudek-Knežević (2006) su preveli upitnik na hrvatski jezik. Kako bi se provjerila faktorska struktura ovog upitnika na hrvatskom jeziku, provedena je konfirmatorna faktorska analiza, dobiveni rezultati ukazuju na zadovoljavajuću adekvatnost predviđene petofaktorske strukture (Kardum i sur., 2006). Pouzdanost upitnika u istraživanju Kardum i sur. (2006) iznosi .83 za otvorenost, .82 za savjesnost, .81 za neuroticizam, .77 za ekstraverziju i .72 za ugodnost.

Pouzdanost (*Cronbach`s-alpha*) u ovome istraživanju iznosi .82 za otvorenost, .80 za neuroticizam, .79 za savjesnost, .78 za ekstraverziju te .74 za ugodnost.

3.2.3. Upitnik percipirane kvalitete veze

Upitnik percipirane kvalitete veze (*Perceived Relationship Quality Components*; Fletcher, Simpson i Thomas, 2000) je korišten kao mjera kvalitete veze. Upitnik se sastoji od šest čestica od kojih se svaka odnosi na jednu komponentu veze – povjerenje, strast, ljubav, predanost, intimnost i zadovoljstvo. Primjer čestice iz ovog upitnika: „Koliko ste zadovoljni vašom vezom?“. Zadatak ispitanika je procijeniti sadašnju vezu na svakoj čestici u rasponu od 1 do 7. Pouzdanost na muškim ispitanicima iznosi 0.89, a na ženskim 0.86.

Pouzdanost u ovom istraživanju za ovaj upitnik iznosi .89 i za muškarce i za žene.

3.2.4. Indeks zadovoljstva partnerom

Indeks zadovoljstva partnerom (*Satisfaction index*, Simpson, 1987) je korišten za procjenu zadovoljstva partnerom. Upitnik se sastoji od 11 čestica kojima se procjenjuje partner u različitim aspektima kao što su fizička privlačnost, financijski resursi, sposobnost da partner bude nježan i da razumije, sposobnost davanja emocionalne podrške, sličnost stavova i vrijednosti, pouzdanost, socijalni status, stabilnost i ugodnost osobnosti partnera, seksualna privlačnost, sposobnost da partner bude blizak i intiman te sličnost interesa. Primjer čestice iz ovog upitnika: „Koliko ste zadovoljni financijskim resursima partnera?“. Od ispitanika se traži da procjene zadovoljstvo partnerom na svakoj od čestica na skali Likertovog tipa od 7 stupnjeva, od 1 (*vrlo nezadovoljan*) do 7 (*vrlo zadovoljan*). Pouzdanost za muške ispitanike je .91, a za ženske .93.

Pouzdanost u ovom istraživanju iznosi .89 za muške ispitanike i .92 za ženske, a na ukupnom uzorku .91.

3.2.5. Skala bračne stabilnosti

Skala bračne stabilnosti (Ćubela Adorić i Jurević, 2010) korištena je kao mjera stabilnosti veze. Ova skala ispituje bračnu stabilnost kao značajku veze koja odražava percipirano održavanje veze. Skala se sastoji od devet čestica koje se odnose na procjenu različitih mišljenja i vjerovanja o stabilnosti i održivosti bračne veze pojedinca. Primjer čestice iz skale: „Sasvim sam siguran/sigurna u našu zajedničku budućnost.“. Zadatak ispitanika je procijeniti stupanj točnosti svake tvrdnje na skali od 7 stupnjeva (-3 = potpuno netočno, +3 = potpuno točno). Za potrebe ovog istraživanja skala je prilagođena i za parove koji nisu u braku. Npr. čestica „Ništa što se događa u našim odnosima ne dovodi u pitanje naš brak.“ je preoblikovana u česticu „Ništa što se događa u našim odnosima ne dovodi u pitanje našu vezu.“. Skala ima jednofaktorsku strukturu, prema tome viši ukupni rezultat ukazuje na veću bračnu stabilnost. U statističkoj obradi za potrebe ovog istraživanja skala je bodovno prilagođena tako da procjena ide od 1 (potpuno netočno) do 7 (potpuno točno). Pouzdanost skale na muškim ispitanicima je .90, a na ženskim .91.

Pouzdanost u ovom istraživanju za muškarce iznosi .70, za žene .75 te .73 u ukupnom uzorku.

U odnosu na prethodna istraživanja, u ovome istraživanju je za tri upitnika koja mjere zadovoljstvo vezom (percipirana kvaliteta veze, bračna stabilnost i zadovoljstvo partnerom) izračunat ukupan skor pomoću faktorskih bodova te je ta varijabla nazvana ukupno zadovoljstvo vezom.

3.3. Postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u domovima ispitanika. Ispitivač je najprije pročitao uputu na glas pred parom te objasnio da se istraživanje provodi u svrhu diplomskog rada. Nakon čitanja upute par je izabrao svoju šifru te je svaki član para tu šifru zapisao na za to predviđeno mjesto u svom setu upitnika. Parovi su rješavali set upitnika u kojem su obuhvaćeni sociodemografski podaci, petofaktorski upitnik ličnosti, upitnik percipirane kvalitete veze, indeks zadovoljstva partnerom i skala bračne stabilnosti. Svaki član para je rješavao set upitnika neovisno o drugom članu para. O tome da članovi para nezavisno rješavaju svoj set upitnika se brinuo ispitivač. Vrijeme ispunjavanja seta upitnika je bilo neograničeno, ali je za njegovo ispunjavanje ispitanicima u prosjeku bilo potrebno između 30 i 40 minuta. Kako bi se osigurala povjerljivost i anonimnost prikupljenih podataka, ispitanici su ispunjene upitnike spremali u priložene omotnice.

4. REZULTATI

Statistička obrada podataka je provedena u internetskoj aplikacija APIM_SEM (Stas i sur, 2018) koja se koristi za analizu podataka prikupljenih na dijadama.

Najprije je izračunata deskriptivna statistika za sve korištene mjere kao i korelacije između svih varijabli dobivenih na ženama i muškarcima te između njih, a dobivene vrijednosti prikazane su u Tablici 1.

Tablica 1. *Deskriptivni podaci za sve korištene mjere te korelacije među varijablama*

Variable	Žene						Muškarci					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Žene	E	U	S	N	O	ZV	E	U	S	N	O	ZV
1. E												
2. U	.22***											
3. S	.48***	.32***										
4. N	-.33***	-.41***	-.25***									
5. O	.42***	.20**	.19**	-.11								
6. ZV	.18**	.24***	.18**	-.18**	.12							
Muškarci												
7. E	.16*	.06	.05	-.02	.03	.09						
8. U	-.01	-.02	.05	.04	.01	.20**	.17*					
9. S	.08	.04	.04	-.07	.00	-.01	.36***	.29***				
10. N	-.07	.00	.01	.03	-.04	-.13	-.39***	-.52***	-.29***			
11. O	.15*	.10	.04	-.02	.18**	.19**	.37***	.17*	.17*	-.20**		
12. ZV	.21**	.13	.11	-.14*	.07	.56***	.26***	.20**	.09	-.21**	.19**	
α	.80	.75	.75	.79	.83	.85	.76	.74	.73	.80	.81	.83
M	28.71	33.72	35.20	20.99	36.49	-0.08	29.13	33.27	34.90	18.66	34.94	.08
SD	5.01	4.79	4.25	5.00	6.13	1.01	4.75	4.83	5.19	5.03	6.03	.88

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

E – Ekstraverzija; U – Ugodnost; S – Savjesnost; N – Neuroticizam; O – Otvorenost za iskustva; ZV – Zadovoljstvo vezom; α – Cronbach's alpha koeficijent; M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija

Kako bi se provjerila razlika između muškaraca i žena na zavisnim i nezavisnim varijablama izračunati su t-testovi za nezavisne uzorke. Muškarci i žene se statistički značajno razlikuju u rezultatima koje postižu na neuroticizmu ($t=4.82$; $df=428$; $p<0.01$; $d=0.666$), pri čemu žene postižu više ($M=20.99$; $SD=5.00$) rezultate u odnosu na muškarce ($M=18.66$; $SD=5.03$). Nadalje, muškarci i žene se također statistički značajno razlikuju i u rezultatima koje postižu na otvorenosti za iskustva ($t=2.64$; $df=428$; $p<0.01$; $d=0.25$), pri čemu žene postižu više ($M=36.49$; $SD=6.13$) rezultate u odnosu na muškarce ($M=34.94$; $SD=6.03$). Za ostale crte ličnosti nije dobivena statistički značajna razlika između muškaraca i žena.

Dobivena je niska do umjerena statistički značajna povezanost između crta ličnosti te crta ličnosti i zadovoljstva vezom unutar uzorka žena ($r=.11$ do $r=.48$) i uzorka muškaraca

($r=.17$ do $r=.52$) kao i korelacije između muškaraca i žena ($r=.14$ do $r=.52$). Na ženskom uzorku je dobivena značajna pozitivna korelacija ekstraverzije, ugodnosti i savjesnosti sa zadovoljstvom vezom ($r_{\text{ekstraverzija}}=.18$; $r_{\text{ugodnost}}=.24$; $r_{\text{savjesnost}}=.18$) te negativna korelacija neuroticizma sa zadovoljstvom vezom ($r=-.18$), dok korelacija između otvorenosti za iskustva i zadovoljstva vezom nije statistički značajna. S druge strane, na muškom uzorku je dobivena statistički značajna pozitivna korelacija ekstraverzije, ugodnosti i otvorenosti za iskustva sa zadovoljstvom vezom ($r_{\text{ekstraverzija}}=.26$; $r_{\text{ugodnost}}=.20$; $r_{\text{otvorenost}}=.19$) te negativna korelacija neuroticizma sa zadovoljstvom vezom ($r=-.21$), dok korelacija između savjesnosti i zadovoljstva vezom nije statistički značajna (Tablica 1).

Dobivena je statistički značajna pozitivna povezanost između ekstraverzije mjerene kod muškaraca i ekstraverzije mjerene kod žena ($r=.16$) te ekstraverzije mjerene kod žena i otvorenosti za iskustva muškaraca ($r=.15$) kao i korelacija otvorenosti za iskustva žena i otvorenosti za iskustva muškaraca ($r=.18$), ostale mjere crta ličnosti nisu statistički značajno povezane. Dobivena je statistički značajna pozitivna korelacija između zadovoljstva vezom muškaraca i ekstraverzije mjerene kod žena ($r=.21$) te negativna korelacija između zadovoljstva vezom kod muškaraca i neuroticizma mjenog kod žena ($r=-.14$), dok povezanost ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti izmjerenih kod žena nisu statistički značajno povezane sa zadovoljstvom vezom muškaraca. Dobivena je statistički značajna pozitivna korelacija između ugodnosti izmjerene kod muškaraca i zadovoljstva vezom žena ($r=.20$), isti rezultati su dobiveni za otvorenost za iskustva muškaraca i zadovoljstva vezom žena ($r=.19$), dok korelacija između ekstraverzije, savjesnosti i neuroticizma muškaraca i zadovoljstva vezom žena nije statistički značajna. Dobivena je statistički značajna korelacija između zadovoljstva vezom muškaraca i zadovoljstva vezom žena ($r=.56$) (Tablica 1).

Pouzdanosti svih mjera su zadovoljavajuće i kreću se u rasponu od $\alpha=.73$ do $\alpha=.85$.

Prije ispitivanja aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom, proveden je test razlikovanja pomoću hi kvadrat testa (χ^2) kako bi se ispitala razdvojivost (eng. *distinguishability*), odnosno postoje li statistički značajne razlike u aritmetičkim sredinama, varijancama i kovarijancama dobiveni na muškarcima i na ženama (Kashy i Cook, 2006). Provedeni test razlikovanja je statistički značajan, što upućuje na to da se radi o uzorcima koji se međusobno razlikuju, odnosno da se članovi dijade međusobno statistički značajno razlikuju na svim crtama ličnosti s obzirom na varijablu spol (Tablica 2).

Nakon toga je ispitano predviđaju li crte ličnosti petofaktorskog modela muškaraca i žena zadovoljstvo vezom, odnosno ispitani su aktorski i partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom, a dobiveni rezultati su prikazani u Tablici 2.

Tablica 2. Rezultati APIM analize efekata crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstva vezom

Prediktori	r_p	r_{ce}	Hi-kvadrat test (χ^2)	Aktorski efekt(β)		R^2	k	95% interval sigurnosti		Dijadni uzorak
				Ž→Ž M→M	Partnerski efekt(β) M→Ž Ž→M			DG	GG	
Ekstraverzija	.16*	.55***	19.01**	.17* .23***	.06 .17**	.04 .10	.40 .70	-.53 .00	1.33 1.39	samo aktorski i obrazac para obrazac para
Ugodnost	-.02	.53***	15.54*	.25*** .20**	.21** .13*	.10 .06	.82 .68	.17 -.11	1.48 1.47	obrazac para samo aktorski i obrazac para
Savjesnost	.03	.56***	24.05***	.18** .09	-.01 .11	.03 .02	-.07 1.53	-.67 -1.50	.53 4.56	samo aktorski NMO
Neuroticizam	.03	.54***	33.42***	-.18** -.21**	-.13 -.13*	.05 .06	.73 .65	-.20 -.11	1.66 1.40	samo aktorski i obrazac para samo aktorski i obrazac para
Otvorenost za iskustva	.18**	.54***	23.27***	.09 .19**	.18** .04	.04 .04	2.06 .20	-1.70 -.54	5.82 .94	NMO samo aktorski

r_p – korelacija između ženskih i muških prediktorskih varijabli; r_{ce} – korelacija između pogrešaka ženskih i muških kriterijskih varijabli; Ž – žene; M – muškarci; β – standardizirani beta koeficijent; R^2 – koeficijent determinacije; k – omjer između partnerskog i aktorskog efekta; 95% interval sigurnosti – odnosi se na k izračunavan Monte Carlo uzorkovanjem; DG – donja granica intervala sigurnosti; GG – gornja granica intervala sigurnosti; NMO – nije moguće odrediti; a – stupnjevi slobode za sve testove iznose 6

Ekstraverzija ($\beta=.17$; $p<0.05$), ugodnost ($\beta=.25$; $p<0.001$), savjesnost ($\beta=.18$; $p<0.01$) i neuroticizam ($\beta=-.18$; $p<0.01$) žena imaju značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom, dok njihova otvorenost za iskustva nema statistički značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. Što su ekstraverzija, ugodnost i savjesnost žena više to je više i njihovo zadovoljstvo vezom. S druge strane, što je njihov neuroticizam viši to je njihovo zadovoljstvo vezom niže. Nadalje, ekstraverzija ($\beta=.23$; $p<0.001$), ugodnost ($\beta=.20$; $p<0.01$), neuroticizam ($\beta=-.21$; $p<0.01$) i otvorenost za iskustva ($\beta=.13$; $p<0.01$) muškaraca imaju značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom, dok njihova savjesnost nema statistički značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. Što su ekstraverzija, ugodnost i otvorenost za iskustva muškaraca viši to

je više njihovo zadovoljstvo vezom. S druge strane, što je njihov neuroticizam viši to je njihovo zadovoljstvo vezom niže (Tablica 2).

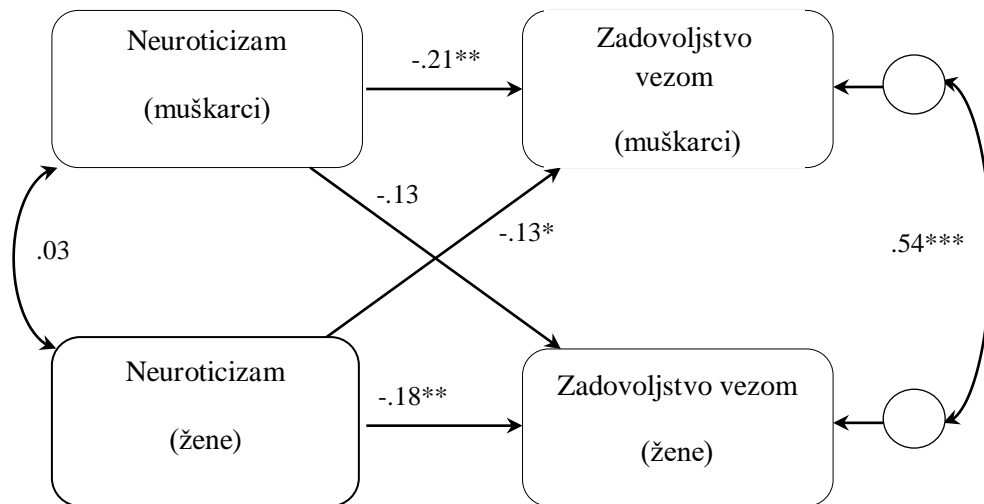
Dobiven je statistički značajan partnerski efekt ugodnosti ($\beta=.21$; $p<0.01$) i otvorenosti za iskustva ($\beta=.18$; $p<0.01$) muškaraca na zadovoljstvo vezom žena, dok za ekstraverziju, savjesnost i neuroticizam muškaraca nije dobiven statistički značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom žena. Pri tome su žene čiji su partneri viši na ugodnosti i otvorenosti za iskustva zadovoljnije svojom vezom. Dobiven je statistički značajan partnerski efekt ekstraverzije ($\beta=.17$; $p<0.01$), ugodnosti ($\beta=.13$; $p<0.05$) i neuroticizma ($\beta=-.13$; $p<0.05$) žena na zadovoljstvo vezom muškaraca, dok za savjesnost i otvorenost za iskustva žena nije dobiven statistički značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca. Pri tome su muškarci čije su partnerice više na ekstraverziji i ugodnosti zadovoljniji svojom vezom, a muškarci čije su partnerice više na neuroticizmu su manje zadovoljni svojom vezom (Tablica 2).

Drugim riječima, na zadovoljstvo vezom žena efekt ostvaruje samo njena ekstraverzije, dok na zadovoljstvo vezom muškaraca djeluje i efekt njegove i partneričine ekstravertiranosti. Nadalje, na zadovoljstvo vezom žena značajan efekt ima samo njena ugodnost, dok na zadovoljstvo vezom muškaraca značajan efekt ima i njegova i partneričina ugodnost. Na zadovoljstvo vezom žena značajan efekt ima samo njena savjesnost, dok kod muškaraca niti njihova, niti savjesnost njihovih partnerica nema značajan efekt na zadovoljstvo vezom. Isto tako, na zadovoljstvo vezom muškaraca značajan efekt postiže samo njihova otvorenost za iskustva, dok kod žena značajan efekt postiže samo partnerova otvorenost za iskustva. S druge strane, na zadovoljstvo vezom i muškaraca i žena značajan efekt postiže i neuroticizam pojedinca i neuroticizam njegova partnera.

Strukturalni modeli aktorskih i partnerskih efekata svake od 5 crta ličnosti na zadovoljstvo vezom su prikazani na Slici 1., Slici 2., Slici 3., Slici 4. i Slici 5.

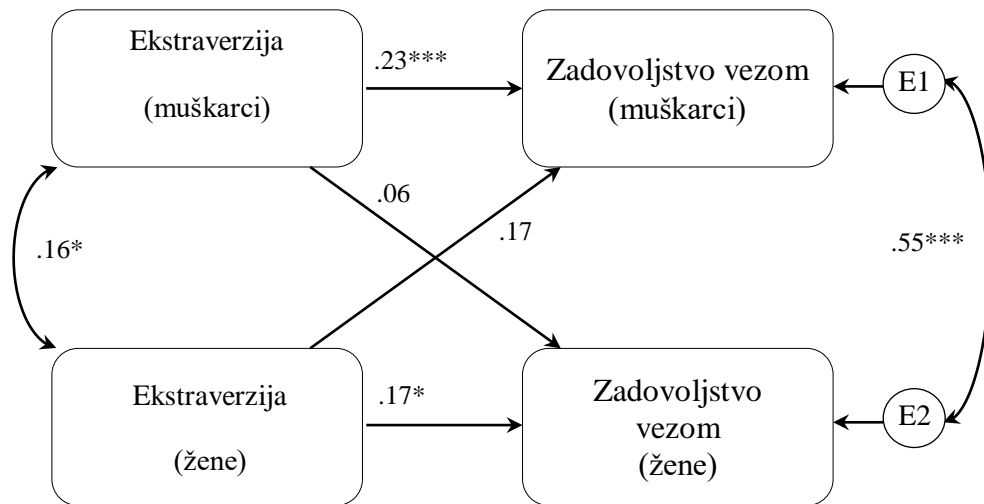
Kako bi se odredio najplauzibilniji dijadni obrazac potrebno je uzeti u obzir vrijednost parametra k koji se određuje kao omjer partnerskog efekta i aktorskog efekta (Kenny i Ledermann, 2010). Za to je potrebno razmotriti intervale pouzdanosti unutar kojih se kreće vrijednost k . Dijadni obrazac za efekt ekstraverzije i neuroticizma kod žena te ugodnost i neuroticizam kod muškaraca na zadovoljstvo vezom su samo aktorski obrazac i obrazac para. To je vidljivo iz toga što 95% interval sigurnosti pada između samo aktorski obrazac i obrazac para (ako vrijednost 95% intervala sigurnosti k uključuje 0, to upućuje na samo aktorski

obrazac, a ako vrijednost 95% intervala sigurnosti k uključuje 1, to upućuje na obrazac para), iz čega se ne može izvesti jasan dijadni obrazac, jer interval pouzdanosti obuhvaća širok raspon. Nadalje, za efekt ekstraverzije kod muškaraca i ugodnosti kod žena na zadovoljstvo vezom je dobiven obrazac para (Tablica 2).

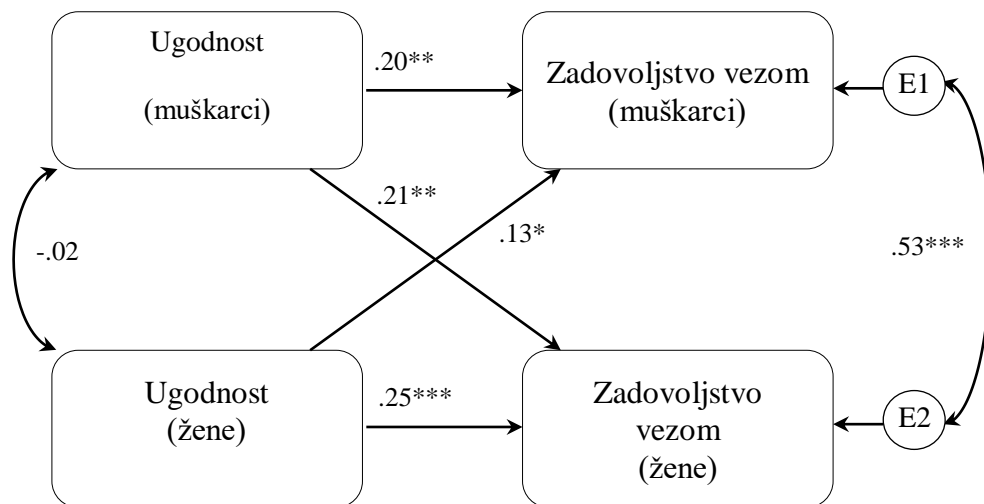
* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Slika 1. Strukturalni model za neuroticizam i njegov efekt na zadovoljstvo vezom kod muškaraca i žena

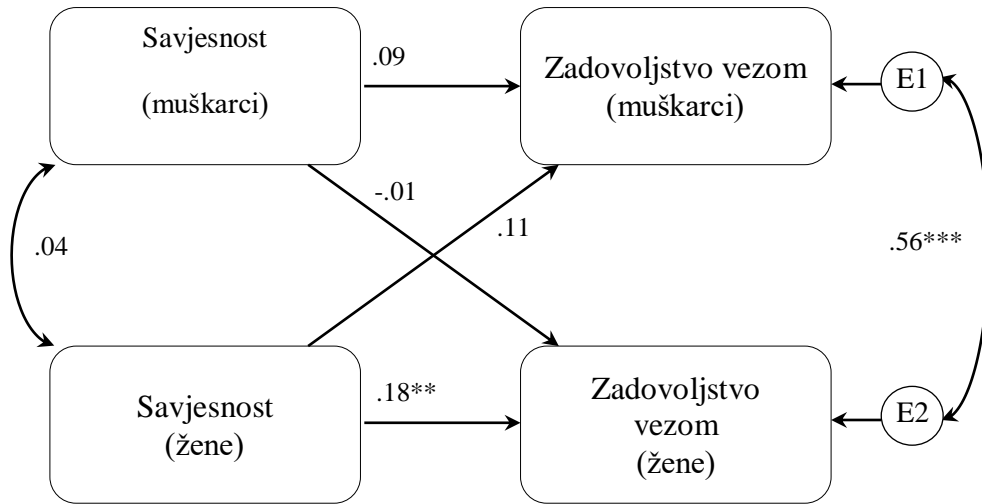
* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Slika 2. Strukturalni model za ekstraverziju i njen efekt na zadovoljstvo vezom kod muškaraca i žena

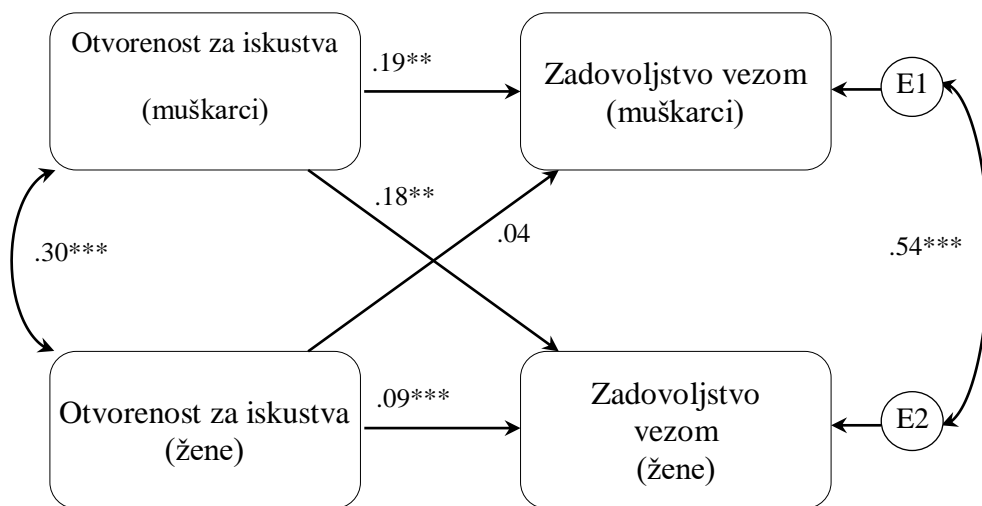
* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Slika 3. Strukturalni model za ugodnost i njen efekt na zadovoljstvo vezom kod muškaraca i žena

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Slika 4. Strukturalni model za savjesnost i njen efekt na zadovoljstvo vezom kod muškaraca i žena

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Slika 5. Strukturalni model za otvorenost za iskustva i njen efekt na zadovoljstvo vezom kod muškaraca i žena

5. RASPRAVA

Ovo istraživanje je provedeno s ciljem ispitivanja aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom. Pretpostavili smo da će se dobiti značajan aktorski efekt ugodnosti, ekstraverzije, savjesnosti i neuroticizma na zadovoljstvo vezom, pri tome će osobe više na ekstraverziji, ugodnosti i savjesnosti te niže na neuroticizmu biti zadovoljnije svojom vezom. Za otvorenost za iskustva se nije očekivao značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. Ova hipoteza je u potpunosti potvrđena na rezultatima ženskih ispitanika, dok je kod muških ispitanika djelomično potvrđena. Za muškarce je dobiven značajan aktorski efekt ekstraverzije, ugodnosti i neuroticizma na zadovoljstvo vezom, što je i očekivano prema hipotezi, ali je također dobiven značajan aktorski efekt otvorenosti za iskustva na zadovoljstvo vezom koji se nije očekivao te nije dobiven značajan aktorski efekt savjesnosti koji je prema hipotezi očekivan. Također je pretpostavljeno da će biti dobiven značajan partnerski efekt ugodnosti, ekstraverzije i neuroticizma na zadovoljstvo vezom, pri tome će osobe čiji su partneri viši na ugodnosti i ekstraverziji te niži na neuroticizmu biti zadovoljnije svojom vezom. Dok se za otvorenost za iskustva i savjesnost nije očekivao značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom. Ova hipoteza je u potpunosti potvrđena na muškarcima. S druge strane, na ženama je ova hipoteza djelomično potvrđena, jer je dobiven značajan partnerski efekt neuroticizma na zadovoljstvo vezom te nije dobiven značajan partnerski efekt savjesnosti, što se prema hipotezi i očekivalo. Nadalje, dobiven je značajan partnerski efekt otvorenosti za iskustva na zadovoljstvo vezom te nije dobiven značajan partnerski efekt ekstraverzije na zadovoljstvo vezom, što prema hipotezi nije očekivano.

5.1. Povezanost crta ličnosti i zadovoljstva vezom

Korelacije među mjerama dobivene u ovom istraživanju potvrđuju rezultate dobivene u meta-analizi Malouff i sur. (2010) prema kojima su niže razine neuroticizma te više razine ekstraverzije, ugodnosti i savjesnosti povezane s višim razinama zadovoljstva vezom. Negativna povezanost neuroticizma i zadovoljstva vezom se može objasniti time što se pokazuje da su pojedinci koji imaju više razine neuroticizma skloni razvijanju trajne ranjivosti koja utječe na način na koji se parovi adaptiraju na stresna životna iskustva i taj način adaptacije utječe na zadovoljstvo vezom. Istraživanja pokazuju da je neuroticizam značajan prediktor zadovoljstva brakom/vezom te da je povezan s češćim razvodom/prekidom veze

(Karney i Bradbury, 1995). U meta-analizi Heller i sur. (2004) je pokazano da su više razine neuroticizma povezane s nižim zadovoljstvom vezom, a isto je dobiveno u ovome istraživanju i za žene i za muškarce. Nadalje, Watson i sur. (2004) navode da ekstraverzija ima pozitivan efekt na zadovoljstvo vezom, što je potvrđeno i u ovome istraživanju i za muškarce i za žene. Pozitivna povezanost ugodnosti i zadovoljstva vezom i kod muškaraca i kod žena koja je dobivena u ovom radu se može objasniti rezultatima istraživanja Donnellan i sur. (2004) koji pokazuju da viša razina ugodnosti može dovesti do bolje regulacije emocija u interpersonalnim interakcijama, što olakšava, ali i poboljšava međuljudske odnose. U širem kontekstu, supružnici koji imaju višu razinu ugodnosti mogu bolje podnijeti situacije sukoba koji se javljaju u braku te ova crta ličnosti može smanjiti učestalost negativnih interakcija, što je povezano s višim zadovoljstvom vezom (Donnellan i sur., 2004). Pozitivna povezanost savjesnosti i zadovoljstva vezom kod žena se može objasniti time da osobe koje imaju višu razinu savjesnosti mogu imati veću razinu samokontrole i biti konstruktivnije i uspješnije u upravljanju sukobima, što može utjecati na zadovoljstvo vezom (Robins i sur., 2000). Donnellan i sur. (2004) tu povezanost objašnjavaju time da supružnici koji su viši na savjesnosti mogu jednostavno davati manje povoda za kritiziranjem, što također može smanjiti količinu negativnih bračnih interakcija (Donnellan i sur., 2004). Nadalje, rezultati koji pokazuju značajnu povezanost otvorenosti za iskustva i zadovoljstva vezom kod muškaraca se mogu objasniti argumentima Robinsa i sur. (2000) koji navode kako bi supružnici visoke otvorenosti mogli pristupiti rješavanju problema na više intelektualan način što može utjecati i na fleksibilniji stav prema potencijalnim promjenama te bi mogli biti spremniji za analiziranje vlastitog odnosa.

5.2. Aktorski i partnerski efekti crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom

Rezultati ovoga istraživanja pokazuju da ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i neuroticizam žena imaju značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom, dok otvorenost za iskustva žena nema značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. To ukazuje na to da što su ekstraverzija, ugodnost i savjesnost žena više to je više i njihovo zadovoljstvo vezom. S druge strane, što je neuroticizam žena viši to je njihovo zadovoljstvo vezom niže. Nadalje, ekstraverzija, ugodnost, neuroticizam i otvorenost za iskustva muškaraca ima značajan aktorski efekt na njihovo zadovoljstvo vezom, dok savjesnost njihova nema značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. Što su ekstraverzija, ugodnost i otvorenost za iskustva

muškaraca viši to je više njihovo zadovoljstvo vezom. S druge strane, što je neuroticizam muškaraca viši to je njihovo zadovoljstvo vezom niže. Rezultati dobiveni na ženama su u skladu s hipotezom, prema kojoj se očekuje značajan aktorski efekt ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i neuroticizma na zadovoljstvo vezom, dok se za otvorenost prema hipotezi ne očekuje statistički značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. Rezultati dobiveni na muškarcima nisu u potpunosti potvrdili prethodno navedenu hipotezu, budući da nije dobiven statistički značajan aktorski efekt savjesnosti na zadovoljstvo vezom koji se prema hipotezi očekivao, isto tako je dobiven statistički značajan aktorski efekt otvorenosti za iskustva na zadovoljstvo vezom koji se prema hipotezi nije očekivao. U literaturi se navodi da se mali broj istraživanja bavio spolnim razlikama u aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti na zadovoljstvo vezom, pri čemu su dobiveni nekonzistentni nalazi. Rezultati nekih istraživanja upućuju na postojanje značajnih razlika u aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti na zadovoljstvo vezom kod muškaraca i žena (Neyer i Voigt, 2004), dok u nekim istraživanjima nije dobivena značajna razlika s obzirom na spol (Barelds, 2005; Orth, 2013). Prema tome, nije bilo moguće točno postaviti hipotezu o postojanju spolnih razlika u aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti na zadovoljstvo vezom. Rezultati dobiveni na ženama u ovom istraživanju potvrđuju rezultate istraživanja Orth (2013), odnosno dobiven je statistički značajan aktorski efekt ekstraverzije, ugodnosti, neuroticizma i savjesnosti na zadovoljstvo vezom, dok otvorenost za iskustva nije ostvarila statistički značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. To što je kod muškaraca dobiven statistički značajan aktorski efekt otvorenosti za iskustva na zadovoljstvo vezom, a kod žena nije se može objasniti time da je u istraživanjima u kojima je dobiven značajan aktorski efekt otvorenosti, efekt te crte ličnosti je bio najmanji u odnosu na ostale crte ličnosti petofaktorskog modela (Dyrenforth i sur., 2010), što upućuje na to da je taj efekt dosta slab, što se može uočiti i iz toga da je u nekim istraživanjima dobiven značajan aktorski efekt otvorenosti na zadovoljstvo vezom (Dyrenforth i sur., 2010), dok u drugima nije (Orth, 2013). Nadalje, kod muškaraca nije dobiven statistički značajan aktorski efekt savjesnosti na zadovoljstvo vezom što se prema postavljenoj hipotezi nije očekivalo. Ovaj rezultat se može objasniti time da su u ispitivanju spolnih razlika dobiveni nekonzistentni rezultati, odnosno u nekim istraživanjima su dobivene značajne razlike u aktorskim i partnerskim efektima na zadovoljstvo vezom, dok u nekima nisu. Rezultat dobiven u ovom istraživanju je u skladu s rezultatima istraživanja Neyer i Voigt (2004) prema kojima je aktorski efekt savjesnosti na zadovoljstvo vezom kod žena značajan,

ali kod muškaraca taj efekt nije bio značajan. Prema tome rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da postoje spolne razlike u aktorskim efektima crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom.

Dobiven je statistički značajan partnerski efekt ugodnosti i otvorenosti za iskustva muškaraca na zadovoljstvo vezom žena, dok za ekstraverziju, savjesnost i neuroticizam muškaraca nije dobiven statistički značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom žena. Pri tome su žene čiji su partneri viši na ugodnosti i otvorenosti za iskustva zadovoljnije svojom vezom. S druge strane, dobiven je statistički značajan partnerski efekt ekstraverzije, ugodnosti i neuroticizma žena na zadovoljstvo vezom muškaraca, dok za savjesnost i otvorenost za iskustva žena nije dobiven statistički značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca. Pri tome su muškarci čije su partnerice više na ekstraverziji i ugodnosti zadovoljniji svojom vezom, a muškarci čije su partnerice više na neuroticizmu su manje zadovoljni svojom vezom. Rezultati dobiveni na ženama su djelomično potvrdili postavljenu hipotezu, jer je prema njoj očekivan značajan partnerski efekt neuroticizma na zadovoljstvo vezom i nije očekivan značajan partnerski efekt savjesnosti na zadovoljstvo vezom, što je u istraživanju i potvrđeno, ipak nije očekivan značajan partnerski efekt otvorenosti za iskustva na zadovoljstvo vezom koji je u ovome istraživanju dobiven, a isto tako se očekivao partnerski efekt ugodnosti i ekstraverzije na zadovoljstvo vezom, koji u ovome istraživanju nije dobiven. Rezultati muškaraca su u skladu s postavljenom hipotezom, prema kojoj se očekivao značajan partnerski efekt ekstraverzije, ugodnosti i neuroticizma na zadovoljstvo vezom, dok se partnerski efekt otvorenosti za iskustva i savjesnosti na zadovoljstvo vezom nije očekivao. Rezultati žena potvrđuju rezultate istraživanja Watson i sur. (2004) koji su dobili značajan partnerski efekt otvorenosti i neuroticizma na zadovoljstvo vezom, ali to je jedno od rijetkih istraživanja koje je dobilo značajan partnerski efekt otvorenosti na zadovoljstvo vezom, dok u većini istraživanja taj efekt nije bio značajan (npr. Barelds, 2005; Orth, 2013). U istraživanju Neyer i Voigt (2004) koje je ispitalo spolne razlike u aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti na zadovoljstvo vezom se kao i u ovome istraživanju pokazalo da postoji značajan partnerski efekt otvorenosti za iskustva i zadovoljstva vezom kod žena, ali ne i kod muškaraca. Dobiveni rezultati ukazuju na to da postoje spolne razlike u partnerskim efektima crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom.

Aktorski i partnerski efekti crta ličnosti na zadovoljstvo vezom se mogu objasniti kognitivnim, emocionalnim, bihevioralnim i socijalnim procesima koji mogu biti medijatori

tih efekata, pri čemu se efekti vjerojatno razlikuju za svaku od crta ličnosti petofaktorskog modela. Na primjer, partnerski efekt ugodnosti na zadovoljstvo vezom se može objasniti time da ugodnost vodi do pružanja više podrške partneru ili konstruktivnijeg pristupa u rješavanju konflikata u vezi (John, Naumann i Soto, 2008). Aktorski i partnerski efekti neuroticizma na zadovoljstvo vezom se mogu objasniti time da neurotične osobe imaju sklonost biti više iritabilne i zbog toga su sklonije izazivanju ili pojačavanju intenziteta sukoba u vezi, što dovodi do sniženja vlastitog kao i partnerovog zadovoljstva vezom. Partnerski efekt otvorenosti za iskustva na zadovoljstvo vezom se može objasniti time da su pojedinci koji su viši na otvorenosti više imaginativni, manje konvencionalni i više psihološki osnaženi, zbog čega otvorenost može biti povezana s emocionalno inteligentnijim ponašanjem u vezi, posebno kada se radi o davanju podrške partneru (John i sur., 2008). Budući da su istraživanja koja objašnjavaju ove odnose rijetka ili se temelje na pretpostavkama, buduća istraživanja bi se trebala usmjeriti na ispitivanje mehanizama koji su u podlozi aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom.

Dobiveni rezultati se mogu objasniti i time da je česta nekonzistentnost u rezultatima istraživanja koja ispituju partnerske efekte crta ličnosti na zadovoljstvo vezom, ta nekonzistentnost se može objasniti time da su partnerski efekti općenito manji, nego aktorski efekti, što je dobiveno i u ovome radu. Razliku u veličini aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti na zadovoljstvo vezom moguće je objasniti potencijalnim utjecajem dijeljene varijance metode (Krasikova i LeBreton, 2012). To je zbog toga što kada se konstrukti procjenjuju korištenjem samo jedne metode, kao što je samoizvještaj, aktorski efekt se temelji na informacijama iz jednog izvora (npr., samoizvještaj o ličnosti i zadovoljstvu vezom od samo jedne osobe), dok se partnerski efekt temelji na informacijama iz drugog izvora (npr., samoizvještaji o ličnosti od strane jednog partnera, a zadovoljstvo vezom od strane drugog partnera). Prema tome, aktorski efekt je temeljen na mjerama koje imaju više zajedničke varijance, nego mjere na kojima se temelji partnerski efekt (Krasikova i LeBreton, 2012). U istraživanju Orth (2013) kada su korištene samo mjere samoprocjene, odnosno nije kontrolirana dijeljena varijanca metode, partnerski efekti su bili značajno niži u odnosu na aktorske efekte. S druge strane, kada su korištene samoprocjene ličnosti pojedinca i partnerove procjene ličnosti pojedinca, odnosno kada je kontrolirana dijeljena varijanca metode, aktorski i partnerski efekti su bili podjednake veličine (Orth, 2013). Ovo upućuje na

to da u istraživanju APIM-a treba kontrolirati dijeljenu varijancu metode kako bi se dobili precizniji i jasniji rezultati.

5.3. Doprinosi istraživanja

Jedan od doprinosa ovog istraživanja je bilo korištenje triju mjera zadovoljstva vezom (zadovoljstvo partnerom, bračna stabilnost i percipirana kvaliteta vezom) su agregirane u jednu standardiziranu mjeru ukupnog zadovoljstva vezom.

Pored toga, budući da se mali broj istraživanja bavio ispitivanjem ove problematike, doprinosom se može smatrati to da ovo istraživanje daje informacije aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom na hrvatskom uzorku, pri čemu se pokazalo da su rezultati slični rezultatima dobivenim na drugim uzorcima, kao što su na primjer australski i britanski uzorak.

U ovome istraživanju su ispitane i spolne razlike u aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom, pri čemu su rezultati pokazali da postoji razlika u aktorskim i partnerskim efektima crta ličnosti na zadovoljstvo kod muškaraca i žena što je u skladu s rezultatima istraživanja (Neyer i Voigt, 2004), mada ta razlika u nekim istraživanjima nije pronađena (Barelds, 2005; Orth, 2013). Na primjer, kod žena je dobiven značajan aktorski efekt savjesnosti na zadovoljstvo vezom, dok kod muškaraca taj efekt nije bio značajan. Nadalje, kod muškaraca je dobiven značajan partnerski efekt otvorenosti za iskustva na zadovoljstvo vezom, dok kod žena taj efekt nije bio značajan. Isto tako je kod žena dobiven značajan partnerski efekt otvorenosti za iskustva na zadovoljstvo vezom, dok kod muškaraca taj efekt nije bio značajan. Kod muškaraca je dobiven značajan partnerski efekt ugodnosti i ekstraverzije na zadovoljstvo vezom, što kod žena nije dobiveno. Sličnosti među rezultatima muškaraca i žena su u tome što je i za jedne i za druge dobiven značajan aktorski efekt ekstraverzije, neuroticizma i ugodnosti na zadovoljstvo vezom. Isto tako je dobiven značajan partnerski efekt neuroticizma na zadovoljstvo vezom, dok partnerski efekt savjesnosti na zadovoljstvo vezom nije bio značajan niti kod muškaraca niti kod žena. Ovakvi rezultati ukazuju na postojanje spolnih razlika u aktorskim i faktorskim efektima crta ličnosti petofaktorskog modela na zadovoljstvo vezom.

Među doprinose rada se može navesti i to da su rezultati korisni i mogu pomoći u razumijevanju povezanosti crta ličnosti i zadovoljstva vezom, odnosno toga koje crte ličnosti

pojedince utječu na njegovo zadovoljstvo vezom, ali i koje crte ličnosti partnera utječu na pojedinčevo zadovoljstvo vezom. Što može donekle pomoći u razumijevanju toga zašto su pojedinci nesretni u vezama, odnosno omogućuje nam predviđanje toga koje će osobe s kojim osobinama ličnosti biti manje ili više zadovoljne u vezi, isto kao i koji partneri s kojim osobinama ličnosti će utjecati na više ili niže zadovoljstvo vezom svojeg partnera. Prekid veze, kao i niska razina zadovoljstva vezom mogu biti vrlo stresni za osobe koje su u vezi te dovesti do velikih gubitaka. Razumijevanje načina na koji pojedine crte ličnosti utječu na zadovoljstvo vezom može pomoći u izbjegavanju uparivanja partnera koji bi bili nesretni u vezi, odnosno predvidjeti vjerojatnost prekida veze. Budući da je sve popularnije traženje partnera na društvenim mrežama ili nekim drugim *online* stranicama, rezultati ovog istraživanja se mogu primijeniti pri stvaranju programa koji bi na temelju rezultata upitnika ličnosti kao i upitnika koji ispituju još neke varijable povezane sa zadovoljstvom vezom, mogli predvidjeti uspješnost veze potencijalnih partnera kao i aktorske i partnerske efekte crta ličnosti na zadovoljstvo vezom.

5.4. Ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja

Podaci u ovom istraživanju su prikupljeni putem upitnika samoprocjene, što može dovesti do davanja socijalno poželjnih odgovora (kao što su na primjer kod procjene na mjerama zadovoljstva vezom ispitanici bili skloni zaokruživati više vrijednosti, odnosno uljepšavati rezultate). Isto tako se može dogoditi da ispitanici različito protumače pojedine čestice i rezultate na skalama, kao i to da su pojedini ispitanici skloni češće zaokruživati upravo određene vrijednosti (na primjer srednje kao 2, 3, 4, ili npr krajnje kao 1 ili 5).

Također, treba navesti da u ovome istraživanju nije kontrolirana dijeljena varijanca metode, što bi u budućim istraživanjima trebalo kontrolirati kako bi se dobili precizniji i jasniji rezultati. Kako bi se povećala valjanost i kontrolirao efekt dijeljene varijance, u budućim istraživanjima bi se uz procjene partnera, mogle koristiti i procjene nekih drugih osoba, kao što članovi obitelji, prijatelji te procjene neutralnih intervjuera (Podsakoff, MacKenzie i Podsakoff, 2012). Neka istraživanja pokazuju da partnerove procjene mogu biti pristrane i time utjecati na rezultate istraživanja. Rezultati istraživanja pokazuju da je procjena ličnosti partnera jače povezana s procjenjivačevim vlastitim zadovoljstvom vezom, nego što je to samoprocjena ličnosti (Watson i sur., 2000; Watson i Humrichouse, 2006). Budući da se ne može zaključivati o kauzalnosti ovog odnosa, nije jasno ukazuju li ti rezultati na to da su

procjene partnera pristrane zbog procjenjivačevog zadovoljstva vezom. Više razine zadovoljstva vezom mogu dovesti do pozitivne pristranosti pri procjeni partnerove ličnosti, ali je također moguće da pozitivna percepcija partnera dovodi do višeg zadovoljstva vezom (Orth, 2013). Iz prethodno navedenih razloga bi u budućim istraživanjima bilo korisno uključiti procjene neutralnih procjenjivača, odnosno uključiti treću stranu u procjenu.

Buduća istraživanja aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti na zadovoljstvo vezom bi trebala ispitati i kognitivne, emocionalne, socijalne i bihevioralne procese koji mogu biti medijatori efekata crta ličnosti na zadovoljstvo vezom, a jedno od rijetkih istraživanja koje se bavi ovom temom je istraživanje Donnellan, Assad, Robins i Conger (2007).

6. ZAKLJUČAK

Rezultati dobiveni u ovome istraživanju djelomično potvrđuju postavljene hipoteze. Rezultati istraživanja pokazuju da ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i neuroticizam žena imaju značajan aktorski efekt na njihovo zadovoljstvo vezom, dok otvorenost za iskustva žena nema statistički značajan aktorski efekt na njihovo zadovoljstvo vezom. Što su ekstraverzija, ugodnost i savjesnost žena više to je više i zadovoljstvo vezom. S druge strane, što je neuroticizam žena viši to je njihovo zadovoljstvo vezom niže. Nadalje, ekstraverzija, ugodnost, neuroticizam i otvorenost za iskustva muškaraca imaju značajan aktorski efekt na njihovo zadovoljstvo vezom, dok savjesnost muškaraca nema statistički značajan aktorski efekt na zadovoljstvo vezom. Što su ekstraverzija, ugodnost i otvorenost za iskustva muškaraca viši to je više njihovo zadovoljstvo vezom. S druge strane, što je neuroticizam muškaraca viši to je njihovo zadovoljstvo vezom niže. Dobiven je statistički značajan partnerski efekt ugodnosti i otvorenosti za iskustva muškaraca na zadovoljstvo vezom žena, dok za ekstraverziju, savjesnost i neuroticizam muškaraca nije dobiven statistički značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom žena. Pri tome su žene čiji su partneri viši na ugodnosti i otvorenosti za iskustva zadovoljnije svojom vezom. Dobiven je statistički značajan partnerski efekt ekstraverzije, ugodnosti i neuroticizma žena na zadovoljstvo vezom muškaraca, dok za savjesnost i otvorenost za iskustva žena nije dobiven statistički značajan partnerski efekt na zadovoljstvo vezom muškaraca. Pri tome su muškarci čije su partnerice više na ekstraverziji i ugodnosti zadovoljniji svojom vezom, dok su muškarci čije su partnerice više na neuroticizmu manje zadovoljni svojom vezom.

Rezultati ovog istraživanja se mogu primijeniti pri kreiranju programa koji bi na temelju rezultata upitnika ličnosti kao i upitnika koji ispituju još neke varijable povezane sa zadovoljstvom vezom, mogli predvidjeti uspješnost veze potencijalnih partnera kao i aktorske i partnerske efekte crta ličnosti na zadovoljstvo vezom. U budućim istraživanjima bi trebalo kontrolirati dijeljenu varijancu kako bi se dobili precizniji i jasniji rezultati, a isto tako bi trebalo ispitati kognitivne, emocionalne, socijalne i bihevioralne procese koji mogu biti medijatori aktorskih i partnerskih efekata crta ličnosti na zadovoljstvo vezom.

7. LITERATURA

Allen, A. i Thompson, T. (1984). Agreement, understanding, realization and feeling understood as predictors of communicative satisfaction in marital dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 915-921.

Aronson, E., Wilson, D.T. i Akert, R.M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.

Barelds, D. P. H. (2005). Self and partner personality in intimate relationships. *European Journal of Personality*, 19, 501–518.

Beach, S. R. H., Katz, J., Kim, S. i Brody, G. H. (2003). Prospective effects of marital satisfaction on depressive symptoms in established marriages: A dyadic model. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20, 355–371.

Benet-Martinez, V. i John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the Big Five in spanish and english. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729–750.

Berry, R.E. i Williams, F.L. (1987). Assessing the relationship between quality of life and marital and income satisfaction: A path analytic approach. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 107-116.

Bleske-Rechek, A., Remker, M. W. i Baker, J. P. (2009). Similar from the start: Assortment in young adult dating couples and its link to relationship stability over time. *Individual Differences Research*, 7, 142–158.

Bookwala, J. i Jacobs, J. (2004). Age, marital processes, and depressed affect. *The Gerontologist*, 44, 328 –338.

Campbell, L., Simpson, J. A., Boldry, J. G. i Kashy, D. (2005). Perceptions of conflict and support in romantic relationships: The role of attachment anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 510–531.

Costa, P. T., Jr. i McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Craig, R. J. i Olson, R. E. (1995). 16PF profiles and typologies for patients seen in marital therapy. *Psychological Reports*, 77, 187-194.

Cuperman, R., i Ickes, W. (2009). Big Five predictors of behaviour and perceptions in initial dyadic interaction: Personality similarity helps extraverts and introverts, but hurts “disagreeable.” *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 667–684.

Ćubela Adorić, V. i Jurević, J. (2010). Skala bračne stabilnosti. U I. Tucak Junaković, V. Ćubela Adorić, A. Proroković i Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, Sv. 5 (str. 17-22). Zadar: Sveučilište u Zadru.

- Donnellan, M. B., Conger, R. D. i Bryant, C. M. (2004). The Big Five and enduring marriages. *Journal of Research in Personality*, 38, 418–504.
- Donnellan, M.B., Larsen-Ryfe, D i Cogner, R. (2005). Personality, family history and competence in early adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 562-576.
- Donnellan, M. B., Assad, K. K., Robins, R. W., & Conger, R. D. (2007). Do negative interactions mediate the effects of negative emotionality, communal positive emotionality, and constraint on relationship satisfaction? *Journal of Social and Personal Relationships*, 24, 557-573.
- Dyrenforth, P.S., Kashy, D.A., Donnellan, M. B. i Lucas, R.E. (2010). Predicting relationship and life satisfaction from personality in nationally representative sample from three countries: The relative importance of actor, partner and similarity effects. *Journal of personality and Social Psychology*, 99(4), 690-702.
- Felmlee, D., Sprecher, S. i Bassin, E. (1990). The dissolution of intimate relationships: A hazard model. *Social Psychology Quarterly*, 53, 13-30.
- Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2010). Marriage in the new millennium: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 72, 630–649.
- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A. i Thomas, G. (2000). The measurement of perceived relationship quality components: A confirmatory factor analytic approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 340-354.
- Gattis, K. S., Berns, S., Simpson, L. E. i Christensen, A. (2004). Birds of a feather or strange birds? Ties among personality dimensions, similarity, and marital quality. *Journal of Family Psychology*, 18, 564–574.
- Gaunt, R. (2006). Couple similarity and marital satisfaction: Are similar spouses happier? *Journal of Personality*, 74, 1401–1420.
- Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Gottman, J. M. i Levenson, R. W. (1992). Marital processes predictive of later dissolution: Behavior, physiology and health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 221–233.
- Hansen, J.E. i Schuldt, W.J. (1984). Marital self-disclosure and marital satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 923-926.

- Hayes, N., & Joseph, S. (2003). Big 5 correlates of three measures of subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 34, 723–727.
- Heller, D., Watson, D. i Iles, R. (2004). The role of person versus situation in life satisfaction: A critical examination. *Psychological Bulletin*, 130, 574–600.
- Hendrick, S.S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and Family*, 50, 93-98.
- Hewstone, M. i Strobe, W. (2003). *Uvod u socijalnu psihologiju: europske perspektive*. Jastrebarsko: Naklada slap.
- Huston, T. L. i Houts, R. M. (1998). The psychological infrastructure of courtship and marriage: The role of personality and compatibility in romantic relationships. U T. N. Bradbury (Ur.) *The developmental course of marital dysfunction* (str. 114–151). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- John, O. P. i Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. U L. A. Pervin i O. P. John (Ur.), *Handbook of personality: Theory and research*, 102–138. New York: Guilford Press.
- John, O. P., Naumann, L. P. i Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big Five trait taxonomy. U O. P. John, R. W. Robins & L. A. Pervin (Ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 114-158). New York, NY: Guilford.
- Kamo, Y. (1993). Determinants of marital satisfaction: A comparison of the United States and Japan. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 551-568.
- Kardum, I., Gračanin, A., Hudek-Knežević, J. (2006). Odnos crta ličnosti i stilova privrženosti s različitim aspektima seksualnosti kod žena i muškaraca. *Psihologijske teme*, 15, 101-128.
- Karney, B. R. i Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method and research. *Psychological Bulletin*, 118, 3–34.
- Karney, B. R. i Bradbury, T. N. (1997). Neuroticism, marital interaction and the trajectory of marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 1075–1092.
- Kashy, A. D. i Donnellan, B. M. (2012). Conceptual and methodological issues in the analysis of data from dyads and groups. U K. Deaux i M. Snyder (Ur.) *The Handbook of Personality and Social Psychology* (str. 1-62). Oxford University Press.
- Kelley, H. H., Holmes, J. G., Kerr, N. L., Reis, H. T., Rusbult, C. E. i Van Lange, P. A. (2003). *An atlas of interpersonal situations*. New York: Cambridge University Press.
- Kenny, D. A. i Cook, W. L. (1999). Partner effects in relationship research: Conceptual issues, analytic difficulties, and illustrations. *Personal Relationships*, 6, 433–448.

- Kenny, D. A. i Ledermann, T. (2010). Detecting, measuring, and testing dyadic patterns in the actor-partner interdependence model. *Journal of Family psychology*, 24 (3), 359-366.
- Kenny, D. A., Kashy, D. A. i Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. New York: Guilford.
- Klohnen, E. C. i Mendelsohn, G. A. (1998). Partner selection for personality characteristics: A couple-centered approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 269–279.
- Krasikova, D. V. i LeBreton, J. M. (2012). Just the two of us: Misalignment of theory and methods in examining dyadic phenomena. *Journal of Applied Psychology*, 97, 739-757.
- Kurdek, L. A. (1993). Predicting marital dissolution: A 5-year prospective longitudinal study of newlywed couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 221–242.
- Lorenz, F.O., Conger, R.D., Simon, R.L., Whitbeck, L.B. i Elder, H.H.Jr. (1991). Economic pressure and marital quality: An illustration of the method variance problem in the causal modeling of family processes. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 375-388.
- Luo, S. (2009). Partner selection and relationship satisfaction in early dating couples: The role of couple similarity. *Personality and Individual Differences*, 47, 133–138.
- Luo, S. i Klohnen, E. C. (2005). Assortative mating and marital quality in newlyweds: A couple-centered approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 304–326.
- Lye, D. N. i Biblarz, T. J. (1993). The effects of attitudes toward family life and gender roles on marital satisfaction. *Journal of Family Issues*, 14, 157–188.
- Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B., Schutte, N. S., Bhullar, N. i Rooke, S. E. (2010). The Five-factor model of personality and relationship satisfaction of intimate partners: A meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, 44,124–127.
- McCrae, R. R. i Costa, P. T., Jr. (1999). A five-factor theory of personality. U L. Pervin i O. P. John (Ur.), *Handbook of personality*, 2, 139–153. New York: Guilford.
- Najarpourian, S., Fatehizadeh, M., Etemadi, O., Ghasemi, V., Abedi, R.M. i Bahrami, F. (2012). Personality types and marital satisfaction. *Interdisciplinary Journal od Contemporary research in Business*, 4(5), 372-383.
- Neyer, F. J., i Voigt, D. (2004). Personality and social network effects on romantic relationships: A dyadic approach. *European Journal of Personality*, 18, 279-299.
- Orth, U. (2013). How large are actor and partner effects of personality on relationship satisfaction? The importance of controlling for shared method variance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(10), 1359-1372.
- Ozer, D. J. i Benet-Martinez, V. (2006). Personality and the prediction of consequential outcomes. *Annual Review of Psychology*, 57, 401–421.

- Pesonen, A., Raikkönen, K. i Heinonen, K. (2006). Depressive vulnerability in parents and their 5-year-old child's temperament: A family system perspective. *Journal of Family Psychology, 20*, 648–655.
- Peterson, B. D., Pirritano, M., Christensen, U. i Schmidt, L. (2008). The impact of partner coping in couples experiencing infertility. *Human Reproduction, 23*, 1128–1137.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B. i Podsakoff, N. P. (2012). Sources of method bias in social science research and recommendations on how to control it. *Annual Review of Psychology, 63*, 539-569.
- Robins, R. W., Caspi, A. i Moffitt, T. E. (2000). Two personalities, one relationship: Both partners' personality traits shape the quality of their relationship. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*, 251–259.
- Scanzoni, J. (1975). Seks roles, economic factors and marital solidity in black and white marriages. *Journal of Marriage and the Family, 17*, 130-144.
- Shaver, P.R. i Brennan, K.A. (1992). Attachment style and the big five personality traits: Their connection with romantic relationship outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin, 18*, 536-545.
- Shiota, M. N. i Levenson, R. W. (2007). Birds of a feather don't always fly farthest: Similarity in Big Five personality predicts more negative marital satisfaction trajectories in long-term marriages. *Psychology and Aging, 22(4)*, 666-675.
- Simpson, J. A. (1987). The dissolution of romantic relationships: Factors involved in relationship stability and emotional distress. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*, 683-692.
- Stas, L., Kenny, A.D., Mayer, A. i Loeys, T. (2018). Giving dyadic data analysis away: A user-friendly app for actor-partner interdependence models. *Personal relationships, 25*, 103-119.
- Stroud, C.A., Durbin, C.E., Saigal, S.D. i Knobloch-Fedders, L.M. (2010). Normal and abnormal personality traits are associated with marital satisfaction for both men and women: An actor-partner interdependence model analysis. *Journal of research in Personality, 44*, 644-477.
- Vajda, D. i Sz Mako, H. (2014). The importance of relationship satisfaction and questionnaire techniques of its measurement. *Psychiatr Hung, 29(3)*, 328-342.
- Watson, D., Hubbard, B. i Wiese, D. (2000). General traits of personality and affectivity as predictors of satisfaction in intimate relationships: Evidence from self- and partner-ratings. *Journal of Personality, 68*, 413–449.

Watson, D. i Humrichouse, J. (2006). Personality development in emerging adulthood: Integrating evidence from self-ratings and spouse ratings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 959-974.

Watson, D., Klohnen, E. C., Casillas, A., Simms, E. N., Haig, J. i Berry, D. S. (2004). Match makers and deal breakers: Analyses of assortative mating in newlywed couples. *Journal of Personality*, 72, 1029–1068.